

Bednaříková, Jarmila

K problému christianizace Ostrogótů

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. N, Řada klasická.
2004, vol. 53, iss. N9, pp. [89]-116

ISBN 80-210-3498-X

ISSN 1211-6335

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/114146>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JARMILA BEDNAŘÍKOVÁ

K PROBLÉMU CHRISTIANIZACE OSTROGÓTŮ

Mezi germánskými kmeny doby stěhování národů, které založily své státní útvary na území římského impéria, sehráli významnou roli Gótové. Zatímco průběh christianizace jejich západní větve, Tervingů neboli Vizigótů,¹ je v pramelech zachycen poměrně dobře a jednotlivé etapy konverze je možno více či méně přesně datovat, zůstává ariánská christianizace Greutungů čili Ostrogótů, jak je dále; budeme nazývat, dosud v podstatě nevyřešeným problémem. Na následujících stranách je předkládána nová teorie o okolnostech a průběhu této christianizace.

Hlavní otázky, které se s konverzí Ostrogótů spojují, se týkají jednak datování tohoto procesu, jednak otázky jeho nositelů.

Významní badatelé v oblasti christianizace Germánů, K. D. Schmidt a G. Händler,^{1a} vyslovili názor, že Ostrogóti byli christianizováni tzv. Malými Góty, žijícími od r. 348 v okolí Nikopole (ad Istrum) v provincii Moesia inferior – tedy skupinou ariánských Vizigótů, kteří se na římské území uchýlili za prvního známého pronásledování vizigótských křesťanů.

Hlavní a prakticky jediné přímé pramenné svědectví o konverzi Ostrogótů přináší historik Jordanes.² V jeho líčení nenajdeme však pro teorii K. D. Schmidta

¹ V článku pro zjednodušení užíváme pojmu Vizigóti všude.

^{1a} K. D. SCHMIDT, *Die Bekehrung der Germanen zum Christentum* Bd. I., Göttingen 1939, str. 322; G. HÄNDLER, *Die abendländische Kirche im Zeitalter der Völkerwanderung*, Berlin 1980, str. 38; v práci z r. 1961 (G. HÄNDLER – G. STÖKL, *Die Kirche in ihrer Geschichte, Das Frühmittelalter*, Göttingen 1961, str. 9) zaujímá G. HÄNDLER k problému christianizace Ostrogótů nejasné stanovisko; podobně nechává tuto otázku v podstatě otevřenou i K. SCHÄFERDIEK, *Germanenmission*, RAC 76, Stuttgart 1977, sl. 511nn.

² Jord. Get. 131nn: „*Vesegothae... legatos in Romania direxerunt ad Valentem imperatorem ... ut, partem Thraciae sive Moesiae si illis traderet ad colendum, eius se legibus eiusque vivere imperiis subderentur: Et, ut fides uberior illis haberetur, promittunt se, si doctores linguae suae donaverit, fieri Christianos... et quia tunc Valens imperator Arrianorum perfidia saucius nostrarum partium omnes ecclesias obturasset, suae parti fautores ad illos diriget praedicatores, qui venientes rudibus et ignaris illico perfidiae suae virus infundunt... De cetero tam Ostrogothis quam Gepidis parentibus suis pro affectionis gratia evangelizantes*”

a G. Händlera oporu. Šíření ariánství mezi Ostrogóty je tímto autorem gótských dějin zjevně spojeno s těmi Vizigóty, kteří přijali křesťanskou víru v 70. letech 4. stol., což bylo v době, kdy už dříve christianizovaní Malí Gótové sídlili po více než 20 let od ostatních Vizigótů odděleně. O Malých Gótech píše Jordanes na jiném místě svých Getik³ a ani slovem se zde o jakékoli jejich misijní činnosti mezi Ostrogóty nezmiňuje. Je tedy možno vyslovit o svrchu uvedené hypotéze určitou pochybnost.

Za terminus post quem se pro christianizaci Ostrogótů tradičně pokládá především Radagaisova invaze do Itálie r. 405. Vůdce Radagaisus je za Ostrogóta považován většinou badatelů⁴ a Ostrogóti byli zřejmě nejvíce zastoupeni také v jeho velmi početném vojsku, třebaže jeho celkové etnické složení bylo pestřejší.⁵ Svědectví o pohanském náboženství náčelníka Radagaisa a jeho vojska podává např. Aurelius Augustinus, Paulus Orosius, Marcellinus Comes a Isidorus

huius perfidiae culturam edocentes, omnem ubique linguae huius nationem ad culturam huius sectae invitaverunt.“

- 3 Jord. Get. 267: „*Erant siquidem et alii Gothi, qui dicuntur minores, populus immensus, cum suo pontifice ipsoque primare Vulfila, qui eis dicitur et litteras instituisse. Hodieque sunt in Moesia regionem incolentes Nicopolitanam ad pedes Emimonti gens multa, sed paupera et imbellis nihilque habundans nisi armenta diversi generis pecorum et pascua silvaque lignarum; parum tritici ceterarumque specierum terras fecundas. Vineas vero nec, si sunt alibi, certi eorum cognoscunt ex vicina loca sibi vinum negotiantes; nam lacte aluntur plerique.*“
- 4 Viz např.: K. D. SCHMIDT, o. c., str. 316; H. WOLFRAM, Geschichte der Goten, München 1980, str. 128; J. ČEŠKA, Poslední století starověku, Brno 1987, str. 11; důležitá pramenná svědectví o tom, že Radagaisus stál především v čele Ostrogótů viz u současníka Paula Orosia (Hist. adv. pag. VII 37, 8; rozlišuje tu Alarichovy a Radagaisovy Góty na: „*duo Gothorum populi cum duobus potentissimis regibus*“) a dále částečně v prameni Cons. Ital. ad a. 405 (Chron. min. I, str. 299): „*Post Alarici introitum sequitur alius exercitus Gothorum et rege Radagaiso Italiam ingressus Italiam vastat*“; Prosper (1218 ad a. 400, Chron. min. I, str. 464): „*Gothi Italiam Alarico et Radagaiso ducibus ingressi*“) se jasně mylí v datování; za Vizigóta považoval Radagaisa např. Isidorus Hispalensis (Hist. Goth., Chron. min. II, str. 272n: „*Gothi in Alarico et Radagaiso divisi...*“; „*...extincto Radagaiso Alaricus consors regni...*“; „*alter ille Alaricus, Christianus quidem sed haereticus pro consorte ... in vindictam sanguinis suorum profectus Italiam irruit*“; v těchto případech jde také o zřejmý omyl, Radagaisus a Alarich nikdy nebyli spoluvladaři.
- 5 Z antických autorů svědčí o převaze Ostrogótů opět Orosius (Hist. adv. pag. VII 37, 8n), ale i další prameny, např. Augustinus (De civ. Dei V 23), Olympiodóros (frg. 9, FHG IV, str. 59), Prosper (1228 ad a. 405, Chron. min. I, str. 465) či Gallská kronika (Chron. Gall. 50nn, Chron. min. I, str. 652), které hovoří obecně o Gótech; protože nešlo o Góty Alarichovy (srov. také De civ. Dei I 1; I 4; I 7), muselo se v uvedené době a za daných okolností jednat pouze o Ostrogóty; etnickou nejednotnost Radagaisova vojska dosvědčuje Zósimos (V 26, 3); dále srov. k této problematice: L. VÁRADY, Das letzte Jahrhundert Pannoniens 376–476, Budapest 1969, str. 193; W. SEYFARTH, Römische Geschichte Bd. II, Berlin 1974, str. 493; H. WOLFRAM, o. c. 1980, str. 202n a 309; J. ČEŠKA, o. c., str. 11; R. GÜNTHER – A. R. KORSUNSKIJ, Germanen erobern Rom, Berlin 1986, str. 13, 30 a 47; k velikosti Radagaisova vojska viz: Zosim. IV 26, 3; Aug. De civ. Dei V 23; Oros. Hist. adv. pag. VII 37, 5; Marcell. Com. ad a. 406, Chron. min. I, str. 68; Isidor. Hist. Goth., Chron. min. II, str. 272n.

Hispalensis.⁶ V souvislosti s Radagaisovým tažením se velmi zaktivizovalo pohanství v Římě.⁷

Dalším opěrným bodem pro datování ariánské konverze Ostrogótů, který tentokrát představuje terminus ante quem, je ariánská víra jejich krále Theodericha. Narodil se mezi lety 451–455⁸ a byl synem krále Thiudimira a jeho družky (concupina) Erelievu (Ereilivu, Ereleuvy), katoličky, jež při křtu přijala jméno Eusebia.⁹ Vezmeme-li v úvahu, že od 8 do 18 let žil Theoderich na císařském dvoře v katolické Konstantinopoli, musel být ariánskou vírou ovlivněn už v době předtím; jediným reálným pramenem jeho ariánského ovlivnění v dětském věku mohl být za daných okolností jeho otec Thiudimir. Přibližné datum Theoderichova narození lze tedy pokládat za dobu, kdy mezi Ostrogóty již existovalo ariánské křesťanství a bylo také vírou předáků etnika.

Přesnější datum v úseku let 405 až 451/5 můžeme určit pouze hypoteticky. Praměny, které se věnují christianizaci barbarů, především christianizaci Gótů, nejméně do r. 439 o ariánském křesťanství Ostrogótů nic nevědí.¹⁰ Méně významný katolický pokus o christianizaci zadunajských Ostrogótů, podniknutý někdy mezi lety 398–404 konstantinopolským biskupem Ióannem Chrysostomem, který se velmi snažil získat pro katolickou víru též vizigótské foederáty

⁶ Aug. De civ. Dei V 23; Oros. Hist. adv. pag. VII 37, 4–11; Marcell. Com. ad a. 406, Chron. min. II, str. 68; Isidor. Hist. Goth., Chron. min. II, str. 272n.

⁷ Z jednoznačnosti uvedených zpráv se poněkud vymyká líčení Gallské kroniky, která v souvislosti s Radagaisovým tažením píše o nadějích ariánů, kteří byli povzbuzeni ochranou barbarských národů (Chron. Gall. 50n, Chron. min. I, str. 652: „*Saeva Italiae barbarici motus tempestas incubuit, siquidem Radagaisus rex Gothorum Italiae limitem vastaturus transgreditur. Ex hoc Arriani, qui Romano procul fuerant orbe fugati, barbararum nationum, ad quas se contulere, praesidio erigi coepere*“; ariáni i pohané mohli však své naděje spojovat vlastně s jakýmkoli oslabením centrální katolické vlády; vyvozovat z této zprávy jednoznačně, že v Radagaisově vojsku byli ariáni, jak činí O. J. MAENCHEN–HELFFEN (Die Welt der Hunnen, Berlin 1973, str. 45), však nelze (srov. i názor H. WOLFRAMA, o. c. 1980, str. 202, pozn. 127).

⁸ Jord. Get. 271; H. WOLFRAM, o. c. 1980, str. 428.

⁹ Jord. Get. 286; ibid. 269; Epp. Theodericianae IV a V, MGH AA XII, str. 390n; Exc. Vales. XII 58; H. WOLFRAM, o. c. 1980, str. 326.

¹⁰ Srov. např. u Filostorgia, Sókrata, Sózomena, Theodóréta a Orosia; zajímavé je však i mlčení řady dalších autorů, kteří se zajímají o církevní dějiny; o christianizaci Ostrogótů nenajdeme žádnou zmínku ani u Eunapia, Olympiodóra, Ióanna z Antiochie, Hieronyma, Marcellina Comita, Prospera Tirona, apod.; Valesiův Anonymus i Prokopios z Kaisareie berou ariánství Ostrogótů jako prostý fakt a o jeho původu se nezmiňují; za rok 439 nás vedou také poznatky shromážděné o christianizaci Gepidů, o níž Jordanes v Getikách píše na stejném místě jako o christianizaci Ostrogótů (srov. k této otázce: O. GSCHWANTLER, Bekehrung und Bekehrungsgeschichte, Realexikon der germanischen Altertumskunde Bd. II, Berlin–New York 1976, str. 179); kolem r. 440 byli Gepidové podle Salvianaova svědectví (De gub. Dei IV 67; IV 82) ještě pohany; jejich ariánství dosvědčuje Prokopios (BG III 34, 24) pro dobu kolem r. 548 (langobardští poslové v rozhovoru s Iustinianem označují Gepidy za ariány, sebe za katolíky); archeologické nálezy dokládají však podle O. GSCHWANTLERA jejich křesťanství snad již pro 2. polovinu 5. stol.

v Konstantinopoli (Gainovy Góty), pozdně antickému církevnímu autoru Theodórétovi přitom neunikl.¹¹

Zdá se, že ariánská christianizace Ostrogótů byla jakousi vnitřní záležitostí barbarského světa a že proběhla nejen bez aktivity, ale dokonce i bez většího vědomí církevních činitelů římské říše.

Jordanes tuto christianizaci jednoznačně připisuje Vizigótům usazeným na římském území od r. 376. Jejich přímé působení na Ostrogóty, žijící po tomto datu z většiny v hunské říši, by bylo reálné především v době pobytu Vizigótů ve východní části římského impéria anebo v Pannonii. Kromě vzájemného náboženského ovlivňování sousedních nebo nedaleko sebe žijících etnik je však nutno vzít v úvahu i jiné možnosti, jako např. působení jednotlivých misionářů, které na zeměpisné vzdálenosti sídel prakticky nezáleží, a dále možnost, která dosud zůstávala mimo pozornost badatelů¹² – působení jinde christianizovaných Ostrogótů na příslušníky vlastního kmene.

Así r. 375 unikla před hunským nápirem na západ skupina Ostrogótů spojených s částmi některých dalších kmenů (Alanů, Hunů) a vedená náčelníky Alatheem a Safrakem, s nimiž byl také nezletilý syn zemřelého ostrogótského krále z rodu Amalů Vithimira. V r. 376 násilím přešli dunajskou hranici římského impéria a po boku Fritigernových Vizigótů se r. 378 zúčastnili bitvy u Adrianopole.¹³

Nejpravděpodobněji r. 380 byli jako foederati Římanů usídleni v Pannonii. Podle Jordanových Getik¹⁴ došlo k tomuto usídlení po nástupu císaře Theodosia k vládě, v době Gratianovy výpravy proti Vandalům (k níž došlo r. 380, za nemoci císaře Theodosia) a v době, kdy Fritigernovi Vizigóti plenili Thessálii, Épeiros a Acháju. Další údaje pro datování příchodu této skupiny do Pannonie nabízí Zósimos.¹⁵ Stalo se tak v čase, kdy byl velitelem Illyrské diecéze jmenován Vitalianus a předtím, než se do Konstantinopole uchýlil vyhnaný vizigótský náčelník Athanarich. Vitalianus nastoupil svůj úřad comita rei militaris v Illyriku r. 380, Athanarich přišel do Konstantinopole 10. ledna r. 381.¹⁶ Do r. 380 datují usazení ostrogótsko–hunsko–alanské skupiny foederatů v Pannonii badatelé O. Seeck, L. Schmidt, A. Alföldi, K. Schäferdiek, H. Wolfram, A. H. M. Jones a prakticky také L. Várady. R. Günther a A. R. Korsunskij jej kladou již do r. 379.

11 Theodoret. HE V 31, 1n; ibid. V 30, 1n; J. ČEŠKA, o. c., str. 9.

12 O. GSCHWANTLER, o. c., str. 177, uvádí tři možnosti christianizace Ostrogótů: působením obyvatelstva Pannonie (po r. 455), působením křesťanských Gótů z Konstantinopole nebo Malých Gótů z okolí Nikopole v Dolní Moesii; nepreferuje žádnou z těchto možností, ale přiklání se k tomu, že misie proběhla už v době hunské nadvlády.

13 Ammian. XXXI 3, 3; 4, 12; 5, 3; 12, 12; 12, 14.

14 Jord. Get. 140n; Srov. Také Cons. Const. ad a 380, Chron. min. I, str. 243. Socrat HE V 6, 3; Sozomen HE VII 4, 3; dva poslední jmenované prameny hovoří o tom, že Gratianus porazil Alamany, dále srov. RE VII, sl. 1838, s. v. Gratianus.

15 Zosim. IV 34, 1–4.

16 A. H. M. JONES, The Prosopography of the Later Roman Empire (dále PLRE) vol. A. D. 260–395, Cambridge 1971, str. 969, s. v. Vitalianus; Cons. Const. ad a. 381, Chron. min. I, str. 243; dále srov. Jord. Get. 142nn.

Územím, na kterém byli usídleni, byla Pannonia II a Savia.¹⁷ Zde došlo také k prvním pokusům o christianizaci této skupiny barbarů. Ariánský pokus Iulia Valenta, biskupa z Poetovie (Ptuj), velmi aktivního propagátora ariánství i uvnitř říšské církve, skončil však brzy zřejmě úplným nezdarem a sotva může být pramenem pozdějšího ariánského náboženství Theoderichových Ostrogótů.

Arián Iulius Valens se snažil získat přízeň barbarských foederatů i tím, že chodil v barbarském oblečení a nosil nákrčník a náramek, který byl neoddělitelnou součástí oděvu germánských kněží při polyteistických kultovních obřadech. Takové chování rozhněvalo obyvatele Poetovie i zdejší římskou posádku a vedlo k potupnému vyhnání biskupa Valenta z města. Uchýlil se do Mediolanu (Milán), kde se v oné době snažil o získání spojenců Ursinus, který od r. 366 vedl s různými přestávkami boj o římský biskupský stolec se svým soupeřem Damasem a neváhal se přitom spojovat i s ariány nebo židy.¹⁸ Byla-li Alatheova a Safrakova skupina usazena v Pannonii r. 380 a v době konání aquilejské synody v září r. 381 působil již Iulius Valens v Mediolanu,¹⁹ byla jeho činnost mezi foederaty v Pannonii dosti krátkodobá. Prameny se také nezmiňují o tom, že by měla nějaký úspěch, třebaže tu musíme počítat s určitou tendenčností katolických autorů.

O něco většího, ale rovněž ne trvalého a obecného úspěchu, dosáhl katolický biskup Amantius, působící před svým odchodem do Pannonie zřejmě v ligurské Nicaei. R. 381 se Amantius, biskup z Nicaeje, účastnil koncilu v Aquileji, který přísně odsoudil ariány i semiariány.²⁰

O činnosti pravděpodobně téhož Amantia v úřadě biskupa z Iovie (Heténypuszta) ve Valerii máme doklad v jeho náhrobním nápisu pocházejícím z Aquileje.²¹ První interpretaci tohoto nápisu publikoval R. Egger a doplnil ji L. Várady, jenž také klade Amantiův návrat z Pannonie do Itálie do r. 399.²²

17 O. SEECK, *Geschichte des Untergangs der antiken Welt* Bd. V, str. 141n. L. SCHMIDT, *Die germanischen Reiche der Völkerwanderung*, Leipzig 1913, str. 82; A. ALFÖLDI, *Der Untergang der Römerherrschaft in Pannonien* Bd. II, Berlin–Leipzig 1926, str. 60 (tento badatel datuje do r. 379 jejich násilný vpád do Pannonie, do r. 380 jejich usazení na základě foedu); K. SCHÄFERDIEK, o. c. 1980, sl. 512; A. H. M. JONES, *PLRE I*, str. 32, s. v. Alatheus; H. WOLFRAM, o. c. 1980, str. 317; L. VÁRADY, o. c., srov. např. str. 170 a 519–522; R. GÜNTHER – A. R. KORSUNSKIJ, o. c., str. 135.

18 Ambros. Ep. I 10, 9; I 10, 10; I 11, 3; Ammian. XXVII 3, 12n; Mansi III, sl. 621n; J. ČEŠKA, *Římský stát a katolická církev ve IV. století*, Brno 1983, str. 92n; L. VÁRADY, o. c., str. 419, pozn. 81.

19 Ambros. Ep. I 10, 10; Mansi III, sl. 622.

20 Srov. např. : *Gesta conc. Aquil.* 7n; 42n a 69, PL 16, sl. 918, 930 a 937; Mansi III, sl. 599n, 602 a 619.

21 CIL V, p. 2, 1623: „*Egregius fidei sanctus mitisq/ sacerdos. Dignus quem cuper/ et ples aliena suum.// Dignus ita geminis ducibus/ consortia sacra Parti/ cipare fidei consilio regere./ Hoc iacet in tumulo proprium cui/ nomen Amanti. Venturi meriti/ prescia causa dedit bis denis/ binis populis presedit in annis./ Si non migrasset laus erat ista/ minor...*“

22 R. EGGER, *Historisch–epigraphische Studien in Venezien*, Jahreshefte des Österreichischen archäologischen Institutes in Wien XXI–XXII, 1922–1924, sl. 252–266; L. VÁRADY, o. c., str. 168n; 170.

Podle uvedené epigrafické památky působil Amantius mezi foederaty skupiny Alatheia a Safraka v Pannonii 20 let a musel by k nim tedy v tomto případě přijít už r. 379, kdy ovšem je velmi sporné, zda tu tato skupina barbarů byla už vůbec usazena (teprve v listopadu r. 379 nad nimi Římané dosáhli vítězství).²³ Várady datuje Amantiův odchod z Pannonie do roku, v němž podle něho došlo v rámci události, kterou Claudius Claudianus nazývá „pacatio Histri“, k rozšíření pannonských foederatů. Při tomto datování by se Amantiovo a Valentovo působení na skupinu Alatheia a Safraka částečně krylo. Budeme-li však předpokládat, že Amantius, který se účastnil aquilejského koncilu a Amantius z Iovie jsou jedna a tatáž osoba, přestěhoval by se, jak také praví jeho náhrobní nápis, tento katolík z italské Nicaeje do Pannonie poté, co byl z Poetovie vyhnán arián Iulius Valens a převzal by po něm ne sice jeho biskupský stolec, ale snahu o – tentokrát katolickou – christianizaci pannonských foederatů. Jeho odchod z Pannonie by pak spadal do r. 401, kdy se pravděpodobně od skupiny Alatheia a Safraka oddělili Alani²⁴ a kdy také začínají bližší a významnější styky pannonských Ostrogótů s již ariánsky christianizovanými Alarichovými Vizigóty.

Nepříliš jasně vypovídá Amantiův nápis též o výsledcích jeho činnosti. Na katolickou víru snad obrátil oba náčelníky a získal u nich rovněž určitý vliv („dignus...geminis ducibus consortia sacra participare fidei consortio regere“). Mohl být tedy chápán i jako církevní předák lidu Alatheova a Safrakova („bis denis binis populis presedit in annis“),²⁵ neboť na něj mohl působit právě prostřednictvím těchto náčelníků, ale co se sdílení společenství víry týče, mluví nápis expressis verbis čistě jen o nich, nikoli o jejich lidu. Je samozřejmě problematické, zda by k takovému dualismu víry náčelníků a lidu za tehdejších poměrů u barbarů mohlo dojít a zda nápis nehovoří jen o tom, že Amantius s Alatheem a Safrakem o víře hovořil a snažil se je pro ni získat, podobně jako Iulius Valens pro ariánství, a že barbari byli tomuto knězi nakloněni a ochotni poslouchat některé jeho rady. Širší ohlas ovšem jeho katolická misie v žádném případě neměla a křesťanství nezapustilo ještě ani mezi vyšší sociální vrstvou uvedených foederatů hlubší kořeny. Římský velitel barbarského, nejspíše alanského původu, Saul, kterého L. Várady pokládá za Safrakova syna nebo alespoň za člena jeho rodu, byl na jaře r. 402, v době bitvy u Pollentie, kde bojoval ve službách Stilichonových, zcela určitě pohan.²⁶

Nezletilý král z rodu Amalů, který kolem r. 375 unikl se skupinou Alatheia a Safraka, se podle Ammiana jmenoval Viderich (Vithericus).²⁷ Jistý Vetericus, mající stejné jméno jako on, zachoval podle Prospera Tirona r. 439 ve Vizigóty

23 Cons. Const. ad a. 379, Chron. min. I, str. 243: „Deinde victoriae nuntiatae sunt adversus Gothos, Alanos atque Hunos die XV Kal. Dec.“

24 Srov. H. WOLFRAM, o. c. 1980, str. 311; E. SVOBODA, Carnuntum, Graz–Köln 1958, str. 69 a 226.

25 Srov. L. VÁRADY, o. c., str. 417n, pozn. 81.

26 Oros. Hist. adv. pag. VII 37, 2; L. VÁRADY, o. c., str. 83; srov. H. WOLFRAM, o. c. 1980, str. 180.

27 Ammian. XXXI 3, 3; 4, 12.

osídlené jižní Gallii Římanům věrnost proti jejich odbojnému spojenci, vizigótskému králi Theoderichovi I.²⁸ H. Wolfram v r. 1980 vyslovil možnost, že právě potíže, které pak v důsledku toho Viderich s Theoderichem měl, mohly vést k tomu, že se jeho tři synové, Valamir, Thiudimir a Vidimir, vrátili zpátky k Ostrogótům pod hunskou vládou a rod Amalů se tak opět spojil se svým kmenem.²⁹

Touto cestou by se ariánství, poznané u Vizigóťů christianizovaných jako etnikum v době Valentově a zprostředkované členy rodu Amalů, mezi nimiž byl také otec Theodericha Velikého, mohlo rozšířit mezi Ostrogóty poměrně snadno. Tato teorie by přitom odpovídala jak Jordanově zprávě, tak tomu, že christianizace proběhla nebo nabyla na významu až po r. 439, i tomu, že se křesťanství rychle rozšiřovalo právě ve vyšších vrstvách.

K podpoře této teorie je ovšem třeba pokusit se zodpovědět několik otázek. V Jordanově genealogii Amalů³⁰ je jako otec Valamira, Thiudimira a Vidimira uveden Vandalarius, nikoli Viderich, a je tedy třeba zjistit, zda Ammianův Viderich a Jordanův Vandalarius mohou být jedna a táž osoba. Dále je třeba ověřit, kdo byl Viderich uvedený Prosperem Tironem v r. 439 jako přítel Římanů a rekonstruovat jednak méně jasné styky skupiny Alatheia, Safraka a Videricha s hlavní masou vizigótského kmene (po r. 378), jednak cestu, jak se Viderich (Vandalarius ?) a jeho synové mohli dostat na území Vizigóty osídlené jižní Gallie.

Jordanes píše o dvou větvích rodu Amalů.³¹ Pro dobu, která nás zajímá, jde u něj o větev vycházející od nepochybně historického Amala Ermanaricha a obsahující dále tato jména jeho přímých potomků: Achiulf, Hunimundus, Thorismund, Berimud, Vetericus, Eutharicus; a dále o větev vycházející od Ermanarichova bratra Vultuulfa s dalším pořadím: Valaravans, Vinitharius, Vandalarius, bratři Valamir, Thiudimir a Vidimir a Thiudimirův syn Theoderich Veliký.

Tyto dvě linie (ať už ve všech případech šlo nebo nešlo o Amaly, jak o tom diskutuje moderní věda) se na počátku zdají v podstatě odpovídat dvěma hlavním etapám podrobení ostrogótského kmenového svazu Huny. Vinitharius (předpokládáný Ammianův Vithimiris)³² dokázal na čas moci Hunů unikat a úspěšně samostatně zaútočil na kmen Antů. Poté byl ale poražen Gesimundem, synem Hunimundovým (Cassiodorus, Var. VII 9, 8 o něm píše, že se stal příslušníkem rodu Amalů adopcí), který byl s větší částí Ostrogóťů podroben hunské moci již od porážky Ermanarichovy a dodržoval Hunům věrnost. Vinitharius sám byl prý zabit Balamberem, hunským králem, který stál i v čele útoku proti Ermanarichovi a jenž poté upevnil svou moc nad další částí Ostrogóťů i sňatkem s Vinithariovou neteří Vadamerkou.³³

28 Prosper 1337 ad a. 439, Chron. min. I, str. 477.

29 H. WOLFRAM, o. c. 1980, str. 318n; srov. k tomu: Jord. Get. 251n.

30 Jord. Get. 79.

31 Ibid. 79nn.

32 Ammian. XXXI 3, 3.

33 Jord. Get. 247nn; P. HEATHER, Góťové, Praha 2002, str. 123nn, se domnívá, že „Balamber“ může být zkromolená podoba jména Valamir; zní to velmi pravděpodobně, nemyslím si

Vláda Vinithariovy linie nad Ostrogóty žijícími na Huny ovládaném území byla však přerušena a Jordanes pokračuje líčením osudů druhé linie, Hunimundova syna Thorismunda a Thorismundova syna Beremuda, který odešel do Galie a vypisuje pak Beremudovy potomky (pravděpodobně nesprávně – viz níže) až po Athalaricha a Mathesventhu; k Vinithariově větvi rodu Amalů se vrací teprve tehdy, když píše o tom, že se vlády nad Ostrogóty v rámci hunského kmenového svazu ujal Valamir.³⁴ První dobře datovatelná Jordanova zmínka o Valamirovi jako králi Ostrogótů se týká r. 447, kdy vedl ostrogótské bojovníky při Attilově plenění východořímských podunajských provincií.³⁵

Po Hunimundovi tedy podle Jordana vládu nad Ostrogóty v hunské říši a se souhlasem Hunů nastoupil jeho syn Thorismund, který však opět podnikl samostatnou, Huny neschválenou vojenskou akci – vytáhl proti Gepidům,³⁶ kteří se do závislosti na Hunech dostali někdy kolem r. 400.³⁷ Hunové tuto akci, podobně jako v případě Vinithariově, opět potrestali. Jordanes zachytil tento fakt slovy, že Gótové pak po 40 let nevolili krále, podle něj ovšem ze žalu nad Thorismundem, který zahynul pádem s koně, a také proto, aby mezitím dospěl Valamir, syn Vandalariův.

Čtyřicetileté čekání na Valamirovu dospělost působí zcela nevěrohodně a důvody delšího ostrogótského interregna končícího až Valamirovou vládou jsou nepochybně jiné.

Thorismund měl svého vlastního syna Beremuda, který však po jeho smrti zřejmě nemohl v rámci hunského kmenového svazu vykonávat svou královskou vládu. Jordanes zdůrazňuje, že po Vinithariově samostatné válečné výpravě vládl Gótům ještě stále „*proprius regulus*“, třebaže schvalovaný Huny.³⁸ Po Tho-

však, že v celém líčení příčin čtyřicetiletého interregna Jordanem musí jít vlastně o odezvu bojů mezi amalskými a neamalskými pretendenty vlády nad Ostrogóty v hunské říši; Valamira, který nebyl tím, kdo by v tomto souboji prohrál, nebylo ani v tendenčních proamalských spisech za polobájného hunského vladaře s germanizovaným jménem nikterak třeba maskovat a neúmyslné kontaminace se Cassiodorus, quaestor na dvoře Valamirova synovce Theodericha Velikého, stejně tak jako gótská ústní tradice, jen sotva mohli dopustit; (k problematice srov. např. také E. A. THOMPSON, *Hunové*, Praha 1999, str. 61; O. J. MAENCHEN-HELFFEN, o. c., str. 279; H. WOLFRAM, *Das Reich und die Germanen. Zwischen Antike und Mittelalter*, Berlin 1998, str. 133; historičtí jsou Amalové podle tohoto autora (o. c., str. 54n) od vládce Ostrogóty nebo – plně již – od krále Ermanaricha); o tom, že i v dobách před Attilou se Hunové velmi tvrdě snažili o dosažení jednoty vojenského vystupování svého kmenového svazu svědčí např. Priskos frg. 1, FHG IV, str. 71n a srov. také H. WOLFRAM, o. c. 1998, str. 205); germánská nebo germanizovaná jména měli přítom i další Hunové, včetně Attily (srov. O. J. MAENCHEN-HELFFEN, o. c., str. 261–264); ať už byl ostatně „*exodus*“ Amalů způsoben vnitřními boji o vládu anebo tlakem hunské moci, na rekonstrukci způsobu, jímž se k nim mohlo dostat ariánské křesťanství, to nic nemění.

34 Jord.. *Get.* 250–253.

35 Jord. *Rom.* 331: „*Hunorum rex Attila iunctis secum Gepidas cum Ardarico, Gothosque cum Valamir...*“

36 Jord. *Get.* 130; 250n.

37 Srov. DER KLEINE PAULY Bd. II, sl. 757n, s. v. Gepidae.

38 Jord. *Get.* 250n: „...*ita tamen, ut genti Gothorum semper proprius regulus, quamvis Hunnorum consilio, imperaret*“.

rismundově tažení se však asi Hunové pokusili instituci ostrogótského království zcela potlačit, a proto Beremud odešel – podle Jordana se svým synem Viderichem – nejspíše r. 418/19 do Gallie, aby zde pro rod Amalů získal prý vizigótský královský trůn, uvolněný smrtí krále Valii. Přišel však pozdě, Valiovým nástupcem se mezitím už stal Alarichův zet' Theoderich I.³⁹ Na násilné přerušení kontinuity instituce ostrogótského království jako na vlastní příčinu dlouhého interregna ukazuje i to, že Valamirova možnost nastoupit vládu byla podle Jordana svědectví vykoupena velikou poslušností jeho samotného i jeho mladších bratří vůči Hunům.⁴⁰ Všichni tři bojovali na straně Hunů r. 451 na Catalaunských polích.⁴¹ Těž R. Wenskus⁴² vidí v Jordanově zprávě o čtyřicetiletém interregnu svědectví o slabosti tehdejších Ostrogótů v hunské říši.

Z výše uvedeného by se zatím dalo vyvozovat, že Viderichem, přítelem Římanů z r. 439 byl Viderich, syn Beremudův. Otázka je však mnohem složitější, než by se na první pohled zdálo. K jejímu řešení je nejdřív třeba pokusit se dokázat, zda Viderich a Vandalarius, podobně jako starší Vithimiris a Vinitharius, byli v obou případech vždy jedna a tatáž osoba. Tohoto zjištění je ostatně bezpodmínečně třeba i kvůli sestavení genealogie bratří Valamira, Thiudimira a Vidimira.

Ammianus Marcellinus, současník popisovaných událostí, pojímá posloupnost králů z rodu Amalů takto: Po Ermanarichově sebevraždě byl ostrogótským králem zvolen Vithimiris, který byl v době před ústupem skupiny Alatheia a Safraka mnohokrát poražen v boji a nakonec padl. Jeho syn, v čase otcovy smrti nezletilý, se jmenoval Viderich a vládu za něho vykonávali Alatheus a Safrax.⁴³ Jordanes píše, že se Ermanarichovým nástupcem stal Vinitharius, který padl v boji s Gesimundem a Balamberem a jehož syn se jmenoval Vandalarius.⁴⁴ Vinitharius byl vítězem nad sarmatsko-slovanským kmenem Antů.⁴⁵ O nezletilosti Vandalaria v době po ústupu skupiny Alatheia a Safraka se z Jordana dovídáme nepřímou v paragrafu 134 (Alatheus a Safrax vládli podle něho „regum vice“). Vithimira chápe Ammianus, podobně jako Jordanes Vinitharia, jako krále Hunům dosud zcela nepodrobeného. Po jeho smrti část Ostrogótů ustupuje na západ a Ammianus se dál věnuje pouze dějinám této části (skupiny Alatheia, Safraka a Videricha). Na rozdíl od Jordana Ammianus sice píše, že Vithimiris své boje

39 Ibid. 174; Jordanes omylem Valiovu vládu prodlužuje až do r. 427 (srov. Get. 166 a 173), ale tento král zemřel už r. 418 nebo 419 (do r. 419 datuje jeho smrt Prosper 1270, Chron. min.I; str. 469); mylný je tedy u Jordana buďto rok nebo souvislost událostí.

40 Jord. 253: „...ita tamen, ut saepe dictum est, imperabant, ut ipsi Attilae Hunnorum regis imperio deservirent; quibus nec contra parentes Vesegothas licuisset recusare certamen, sed necessitas domini, etiam parricidium si iubet, implendum est.“

41 Ibid. 199.

42 R. WENSKUS, Stammesbildung und Verfassung (Das Werden der frühmittelalterlichen gentes), Köln–Graz 1961, str. 481; jiného mínění, jak už bylo řečeno v pozn. 33, je P. HEATHER.

43 Ammian. XXXI 3, 1–3.

44 Jord. Get. 246; 79.

45 Ibid. 247; srov. též ibid. 119.

vedl s Alany – ti však už – podle jeho vlastních zpráv – byli součástí hunského kmenového svazu a mohli tedy bojovat na straně krále, kterého Jordanes nazývá Balamber.⁴⁶

Jordanes Ammiana Marcellina znal a několikrát jej prokazatelně ve svých gótských dějinách využil. Čerpání informací z Ammiana končí u něho ovšem ca rokem 375; již v popisu Ermanarichovy smrti se oba autoři značně rozcházejí.⁴⁷ Ammianus nezachoval také informace o zřejmě čestných příjmeních amalských králů: Vinitharius – vítěz nad Venety (Slovany), Vandalarius – vítěz nad Vandaly.⁴⁸ Tato příjmení (a to dokonce jako jediná jména příslušných králů) znal však Jordanes z jiné tradice, zprostředkované mj. též Cassiodorem (srov. Var. XI 1, 19, kde se vyskytuje jméno Vinitharius). Th. Mommsen⁴⁹ považuje za autora genealogie Ostrogótů, kterou Jordanes převzal prostřednictvím Cassiodorovým, gótského historika Ablavia. Cassiodorovy politické snahy mohly ovšem vést k záměrným změnám anebo doplněním Ablaviova stemmatu.⁵⁰ Pode dvěma jmény označujícími téhož krále (což bylo u Ostrogótů poměrně časté – vzpomeňme známé označení krále Totily dalším jménem Badvila, které lze chápat jako čestné příjmení Bojovník) hledal Jordanes zřejmě dvě osoby. V případě Totily, který byl jeho současníkem, o jeho dvou jménech samozřejmě věděl a za zmínku stojí i to, že právě čestné příjmení, nikoli osobní jméno, se vyskytuje na Totilových mincích s legendou *Badvila rex*.^{50a} Zdá se tedy, že mezi Góty byla čestná příjmení králů užívána poměrně běžně a Ammianus Marcellinus pravděpodobně na rozdíl od Jordana, který znal gótskou ústní tradici, neměl bližší povědomí o vnitřních událostech barbarského světa, římské říše se přímo netýkajících. (Proto také on a Jordanes sledují osudy jiné skupiny Ostrogótů.)

Ze srovnání Ammianových a Jordanových údajů lze tedy myslím totožnost osoby Vithimira a Vinitharia i totožnost Videricha s Vandalariem dostatečně vyvodit. V tom, že si Jordanes svého Vandalaria nespojil s Ammianovým Viderichem, spatřuji hlavní pramen jeho dalších omylů ve sledovaném úseku genealogie amalských králů.

Po těchto zjištěních se nyní opět vraťme k načaté problematice totožnosti Videricha z r. 439, kterou je možno řešit prakticky pomocí dvou výchozích bodů:

46 Ammian. XXXI 3, 3.

47 Th. MOMMSEN, Prooemium ad Jordanem XXXIII, MGH AA V, p. 1, Berolini 1882.

48 R. WENSKUS, Reallexikon der germanischen Altertumskunde Bd. I, Berlin – New York 1973, str. 247, s. v. Amaler; *ibid.*, genealogie Amalů za str. 248; H. WOLFRAM, o. c. 1980, str. 313; jako první vyslovil tuto teorii J. MARQUART v práci: Osteuropäische und ostasiatische Streifzüge, 1903, Nachdruck 1961, str. 367nn.

49 Th. MOMMSEN, cit. Prooemium ad Jordanem XXXIX.

50 Cass. Var. IX 25, 4nn: „...*Iste reges Gothorum longa oblivione celatos latibulo vetustatis eduxit. Iste Amalos cum generis sui claritate restituit, evidentem ostendens in decimam septimam progeniem stirpem nos habere regalem. ... "sicut fuistis a maioribus vestris semper nobiles aestimati, ita vobis regum antiqua progenies imperaret"*. (Jde o dopis římskému senátu z r. 533). *Longa oblivio* se zde jistě spíše týká Amalů před Ermanarichem nežli ve druhé generaci před Theoderichem Velikým.

50a) Srov. např. J. BEDNAŘÍKOVÁ, Stěhování národů, Praha 2003, str. 133.

Prvním z nich byla otázka poměru Vithimira – Vinitharia a Videricha – Vandalaria. Druhým je genealogie manžela Theoderichovy dcery Amalasinthy, Eutharicha. Jordanes jej ve své genealogii pokládá za Beremudova vnuka, potomka jeho syna, kterého nazývá Viderich. R. 515 byl podle něho Eutharich z vizigótského území v Hispánii povolán do Itálie, aby se zde oženil s Amalasinthou a byl Gótům představen jako Theoderichův nástupce. Měl v této době být mladým mužem. Ať už bychom Beremudův odchod do Gallie datovali do r. 418/19 nebo až do r. 427 (obojí Jordanovo líčení umožňuje),⁵¹ je méně pravděpodobné, že by Eutharich, jehož otec Viderich byl v uvedených letech již na světě, byl v r. 515 mladíkem a vhodným nástupcem Theodericha Velikého.

Otázka výběru vhodného nástupce byla přitom pro Theoderichovu politiku jednou z otázek zásadních, neboť na ní do značné míry závisela další mírová existence ostrogótského italského státu. Přitom šlo o otázku složitou. Jako *rex*, ustavovaný nebo alespoň potvrzovaný germánským vojskem či šlechtou,⁵² vládl ostrogótský král legálně pouze svým Germánům, kdežto jeho vládě nad původním obyvatelstvem Itálie dodávalo legitimitu, potřebnou k udržení dobrých vztahů s východořímskou říší i s italskou šlechtou, uznání ze strany východořímského císaře.⁵³ Theoderichův nástupce musel být tedy přijatelný jak pro Germány, tak také pro konstantinopolskou vládu.

Eutharichova předčasná smrt v r. 522/3 tuto otázku opět otevřela, neboť došlo ke ztrátě následníka, schváleného jak Germány, tak východořímským císařem. Vzhledem k Theoderichově poměrně vysokému věku a nezletilosti jeho dalšího možného nástupce (Athalaricha) se tehdy vytvořily určité předpoklady pro odstranění ostrogótské nadvlády v Itálii za pomoci císaře, který už nyní nebyl vá-

51 Srov. Jord. Get. 81; 174; 251; srov. také H. WOLFRAM, o. c. 1980, str. 293.

52 Theodericha provolali v Itálii po jeho vítězství nad Odoakerem králem „Gótové“, tedy vlastně vojsko, kterému velel a v němž kromě Gótů byli ovšem např. i Rugiové a další „barbaři“ (srov. Exc. Vales. XII 57: „*Gothi sibi confirmaverunt Theodericum regem non expectantes iussionem novi principis* (scil. Anastasii); k Rugiům srov. Eugipp. Vita s. Severini 44, 4; Procop. BG III 2, 1–4; dále srov.: H. WOLFRAM, o. c. 1980, str. 347; 371; P. HEATHER, o. c., str. 225; i Theoderichův nástupce Athalarich byl ustanoven jen před Germány – viz Jord. Get. 295: ... „*convocans* (scil. Theodericus) *Gothos comites gentisque suae primates Athalaricum... regem constituit*“; římskému senátu byla tato skutečnost pouze dodatečně oznámena (srov. Cass. Var. VIII 2).

53 Podobná situace byla i v Odoakerově království; Odoaker odeslal r. 476 do Konstantinopole „*omnia ornamenta palatii*“ (srov. Exc. Vales. XII 64; Cass. Chron. 1303, Chron. min. II, str. 159); r. 477 bylo pak jeho postavení v Itálii císařem Zénónem legitimizováno udělením titulu patricia (srov. Malchus frg. 10, FHG IV, str. 119; E. DEMOUGEOT, *Bedeutet das Jahr 476 das Ende des Römischen Reiches im Okzident?*, Klio 60, 1978, Heft 2, str. 373; 378; R. GÜNTHER – A. R. KORSUNSKIJ, *Germanen erobern Rom*, Berlin 1986, str. 182); Theoderich působil v prvních letech své činnosti v Itálii rovněž jako patricius jmenovaný a vyslaný císařem (Exc. Vales. XI 49; XI 51–54; Jord. Get. 291n); poté, co byl bez souhlasu císaře Anastasia provolán králem, následovala několikaletá roztržka s Konstantinopolí, trvající až do r. 497, kdy Theoderich obdržel od císaře odznaky vlády a byl opět pokládán za legitimního vladaře Itálie (Exc. Vales. XII 64; E. DEMOUGEOT, o. c., str. 381; srov. i H. WOLFRAM, o. c. 1980, str. 355n; 361; J. BEDNAŘÍKOVÁ, o. c., str. 120).

zán svým uznáním dalšího ostrogótského vládce a mohl by zasáhnout, jakmile Theoderich zemře. Právě z této situace se zřejmě zrodilo Theoderichovo podezření ohledně existence spiknutí římské šlechty, podezření, na něž nakonec doplatili svými životy filozof Boëthius a patricius Symmachus a které zapříčinilo známý negativní zlom v celkovém Theoderichově postoji vůči Římanům.⁵⁴

Za těchto okolností vypadá dosti nepravděpodobně, že by si Theoderich v r. 515 vybral za svého nástupce muže zhruba stejně starého jako byl sám, (viz. níže) protože by nemohl počítat s tím, že ho tento nástupce přežije⁵⁵ nebo že alespoň stačí mezitím dospět vnuk Athalarich, narozený kolem r. 516, kdy Theoderichovi bylo něco přes 60 let.

K řešení celé této otázky může podstatně přispět zajímavá nesrovnalost, na kterou upozornil J. R. Martindale.⁵⁶ Zatímco podle Jordana byl Eutharich v r. 515 „iuvenili aetate... pollens“, Cassiodorus ho – jak tvrdí nejen J. R. Martindale, ale i editor Varií v ediční řadě Monumenta Germaniae historica Th. Mommsen – označil za téměř stejně starého „paene aequaeuus“ s císařem Iustinem, a to v dopise, který po 30. srpnu r. 526 zaslal tomuto císaři jménem nezletilého (v té době asi desetiletého) Eutharichova syna, Theoderichova nástupce Athalaricha.⁵⁷ Císař Iustinus se narodil r. 450 nebo 452.⁵⁸ Kdyby byl Eutharich zhruba stejného stáří s ním, bylo by mu v době jeho příchodu do Itálie okolo 65 let a stěží by se dal označit za mladíka. Jordanovo tvrzení ohledně jeho věku vypadá mnohem logičtěji vzhledem k historickým okolnostem, ale Cassiodorus je současník popisovaných událostí, Eutharicha znal,⁵⁹ a nemohl se tedy v jeho věku tak velmi zmýlit. Rozborem této nesrovnalosti jsem se zabývala ve stati, publikované v r. 1993⁶⁰ a dospěla jsem k závěru, že z citovaného Cassiodorova dopisu nelze vyvozovat, že Eutharichovi bylo v r. 515 přes 60 let. Rozpor mezi Cassiodorem a Jordanem ohledně jeho věku vlastně neexistuje, je pouze zdánlivý a Theoderich si podle všeho vybral mladého nástupce. Nepopírá-li ale Cassiodorus nijak údaj Jordanův, jak je to vlastně se správnou genealogií Amala Eutharicha?

H. Wolfram píše, že Eutharich byl synem Vidimira Mladšího, zvaného také Viderich, vnukem Thiudimirova bratra Vidimira (St.), a tedy pravnukem Videri-

54 Srov. např. Exc. Vales. XIV 83; XIVn 85–93; XVI 94n; Boëthius, Consol. I 4, 14–15; Procop. BG I 1, 32nn; osud prvního z obviněných, senátora Albina, není znám.

55 Zemřel r. 526 jako ca pětasedmdesátiletý.

56 J. R. MARTINDALE, PLRE vol. II, Cambridge 1980, str. 438, s. v. Fl. Eutharicus Cilliga.

57 Cass. Var. VIII 1, 3; MOMMSEN vysvětluje tuto skutečnost jen zveličováním typickým pro Cassiodorův styl; sám ovšem píše, že Eutharich byl asi o 30 let mladší než Iustinus – Proemium ad Varias, MGH AA XII, Berolini 1984, str. XXXVII; v tomto případě by tedy zveličování bylo přílišné a navíc zřejmě i bezúčelné.

58 Ioannis Malalae Chronographia 414, PG 97; Chron. Pasch. ad a. 527; srov. E. STEIN, RE Bd. X, sl. 1314, s. v. Iustinus; J. R. MARTINDALE, PLRE II, str. 648 a 650, s. v. Iustinus (4). (Iustinovým vrstevníkem byl Theoderich Veliký.)

59 Srov. Cass. Var. IX 25, 3.

60 J. BEDNAŘÍKOVÁ, Theoderich Veliký a jeho nástupce Eutharich, Auriga XXXIV–XXXV, 1992–1993, str. 34–40.

cha – Vandalaria (nikoli vnukem Beremudovým a pravnukem Thorismunda staršího). Tento Vidimir Mladší se do Gallie k Vizigótům dostal až r. 473 nebo 474.⁶¹

K Wolframově mínění o původu Eutharicha, které lépe odpovídá Jordanově zprávě o Eutharichově věku i podrobenému rozboru příslušného dopisu Cassiodora Senatora, se přikláním. V Cassiodorově genealogii Theodericha Velikého⁶² není mezi Theoderichovými předky uveden Viderich ani Vandaliarius. Cassiodorus nejde totiž po linii pokrevního příbuzenství, ale po linii předávání královské moci mezi Ostrogóty v hunské říši a obrází i ostrogótské interregnum tím, že u něj po Thorismundovi následuje až Valamir (správně by tady mělo být také Beremudovo jméno). Ačkoli originál Cassiodorových gótských dějin neznáme, z Varii se dá soudit, že se genealogii krále Athalaricha pokusil vést nazpět po 17 generací rodu Amalů.⁶³ Po uvedení svého děda Theodericha musel být tedy Athalarich napojen na Cassiodorovu linii Thiudimir (Valamir) – Thorismund – Hunimundus – Vinitharius, atd. Jordanes o jeho otci Eutharichovi ovšem věděl, že přišel z prostředí Vizigótů, žijících nejprve v Gallii a po r. 507 v Hispánii, kde ho podle něj Theoderich „objevil“ („comperit“).⁶⁴ Neznal však galský pobyt žádného z uvedených amalských králů. Věděl i o tom, že do Gallie k Vizigótům odešel Vidimir Ml.⁶⁵ Nedopatřením však Eutharicha nepokládal za syna tohoto Vidimira, ale za syna určitého Videricha, kterého s Vidimirem Ml. neztotožňoval (pode dvěma jmény téhož krále hledal asi opět dvě osoby). Tak se ocitl před nutností vysvětlit, jakým způsobem se vlastně Eutharich mezi galské Vizigóty dostal. Bylo mu známo, že mezi ně odešel z území Ostrogótů v hunské říši Beremud. To, že ve vizigótské jižní Gallii žil, jak se níže pokusíme dokázat, též jeho Vandaliarius (Ammianův Viderich), si neuvědomoval (a proto také nedovedl správně vysvětlit příčiny dlouhého ostrogótského interregna). Z těchto důvodů chybně spojil Vandaliariovo potomstvo s Beremudem a chybějící článek buďto doplnil Viderichem (tj. vlastně Vidimirem Mladším) jako Beremudovým synem – čímž došlo k podstatnému časovému posunutí – anebo mylně považoval za Beremudova syna Videricha Ammianova, kterého sice neztotožnil se svým Vandaliarem, ale o kterém z Ammianovy historie věděl, stejně tak jako mohl mít povědomost o přítomnosti určitého Videricha, jehož příbuzenské vztahy si ovšem neuvědomoval, v jižní Gallii. Jestliže neznal osudy příslušníků skupiny Alatheia, Safraka a Videricha po jejich usazení v Pannonii a uzavření foedu s Gratianem,⁶⁶ je celkem pravděpodobné, že se přebývajícím Videricha, žijícím po určitou dobu v Gallii společně s Beremudem, pokusil s tímto Beremudem uvést do nějaké souvislosti – konkrétně do příbuzenského poměru. O nepřátel-

61 H. WOLFRAM, o. c.1980, str. 247; 293; Jord. Get. 283n.

62 Cass. Var. XI 1, 19.

63 Srov. ibid. IX:25, 4.

64 Jord. Get. 298.

65 Ibid. 285.

66 Nic o nich dále nepíše, poslední zmínka je v Getikách 141.

ství mezi Beremudem nebo jeho potomky a galskými Vizigóty Jordanes nepíše, naopak (v Getikách 175) vypovídá o velmi dobrých vztazích mezi Beremudem a vizigótským králem Theoderichem I.

Za všech těchto okolností je možno připustit, že Prosperův Vetericus z r. 439 je spíše Ammianův Viderich, Jordanův Vandaliarius, otec Valamira, Thiudimira a Vidimira. Mužské potomstvo Beremudovo za této situace vlastně neznáme a Eutharicha musíme spolu s H. Wolframem považovat za syna Vidimira Mladšího⁶⁷ (k této nově upravené genealogii Amalů viz příložené stemma).

Nyní nám ovšem zbývá ještě vysvětlit, jakým způsobem se Viderich – Vandaliarius a jeho tři synové mohli do vizigótské jižní Gallie dostat.

Osudy pannonských foederatů z r. 380 můžeme aspoň v hrubých rysech rekonstruovat.

I po bitvě u Adrianopole v srpnu r. 378 se Alatheova a Safrakova skupina účastnila válečných akcí ostatních Gótů na římském území,⁶⁸ které byly pro impérium tak závažné, že se objevilo srovnání Gótů s biblickým národem Gog. Gratianova a Theodosiova vítězství, ale i nemoci a mor mezi barbary vedly pak v letech 380–382 Góty k postupnému obnovení smlouvy s Římany. Vítězství nad Góty, Alany a Huny, tedy nad skupinou Alatheia a Safraka, bylo v Konstantinopoli oznámeno dne 17. 11. 379.⁶⁹

Stejně tak jako v případě Vizigótů, i v případě této skupiny foederatů bylo dodržování uzavřené smlouvy čas od času problematické, i když podle A. Alföldiho se až do smrti Theodosia I. bohatí obyvatelé Pannonie nevystěhovali ze svých vill a trvala kontinuita římské administrativy ve městech.⁷⁰

Roku 383 byl, jak vyplývá z dopisu biskupa Ambrosia,⁷¹ v Pannonii zřejmě klid. V roce 384 napomohli však pannonsští foederati podle L. Váradyho⁷² vpádu Sarmatů. R. 388 je nacházíme na straně Římanů v boji proti Alamanům, kteří vpadli do provincie Raetie i mezi jednotkami, které Theodosiovi I. pomohly po-

⁶⁷ Srov. H. WOLFRAM, o. c. 1980, str. 247, kde nabízí tuto možnost: Eutharich mohl být synem dcery Thorismunda Mladšího jménem Berimu(n)d a Vidimira Mladšího; dále srov. ibid. str. 226 a 334n a cit. práci téhož autora z r. 1998, str. 305; nejasnosti v genealogii Amalů se v pramenech nevyskytují jen v případě dávnějších příslušníků rodu nebo u pobočných linií, ale i v případě přímých předků Theodericha Velikého; např. Exc. Vales. (XI 42; XII 58) Malchus (frg. 18, FHG IV, str. 125) i Cons. Ital. (Chron. min. I, str. 314) uvádějí jako Theoderichova otce Valamira; takové omyly se ovšem objevují především proto, že je linie ryze přfbuzenská zaměňována za nástupnickou; je-li např. vynechána spoluvláda Valamirových bratří Thiudimira a Vidimira, jeví se Theoderich jako přímý následník Valamirův.

⁶⁸ Srov. Ammian. XXXI 16, 3; Oros. Hist. adv. pag. VII 34, 5.

⁶⁹ Srov. Ambros. De fide III 16, 136nn; tentýž, Ep. I 15, 5nn; Oros. Hist. adv. pag. VII 34, 5; Cons. Const. ad a. 379, Chron. min. I, str. 243.

⁷⁰ A. ALFÖLDI, o. c. Bd. II, str. 61 a 63; ibid., Bd. I, str. 5 a srov. také ibid. str. 15; 58 a 91; přesuny římských vojenských jednotek z Pannonie do jiných provincií klade tento historik také spíše až do let 395–398 (viz Bd. II, str. 77 a srov. též ibid., str. 73nn; 81; 82n).

⁷¹ Ambros. Ep. I, 18, 21: „*Frumentum Pannoniae, quod non severant, vendiderunt*“.

⁷² L. VÁRADY, o. c., str. 40.

razit uzurpátora Maxima. Autor známého panegyriku na Theodosia Pacatus, který hovoří o jejich účasti na Theodosiově straně, je zároveň i svědkem toho, že v době před těmito událostmi byla činnost foederatů v Pannonii Římanům spíše nepřátelská.⁷³

V letech 392–394 vystoupil proti Theodosiovi nový uzurpátor Eugenius, podporovaný magistrem utriusque militiae zemřelého Valentiniana II. Arbogastem. Mezi barbarskými foederaty impéria bojovali r. 394 na Theodosiově straně i foederati pannonští, jejichž účast přesvědčivě dokázal L. Várady.⁷⁴

Vrchním velitelem Theodosiovy branné moci byl v tomto roce Timasius, tehdejší magister equitum praesentalis na Východě, a zastupoval ho Stilicho. Všem barbarským spojencům veleli podle Zósima Gainas, Saul a Bacurius. Z téhož autora se dá však zjistit, že velení nad částí barbarů příslušelo i Alarichovi z rodu Balthů, jenž tehdy ještě neměl titul krále, vedl však prý do boje kolem 20 tisíc vizigótských válečníků.⁷⁵ L. Várady ho pokládá za zástupce Gainova.⁷⁶ Za těchto předpokladů bojovali tedy Vizigóti i pannonští Ostrogóti pod společným velením.⁷⁷

Po Theodosiově smrti (17.1. 395) se Alarich násilím zasadil o to, aby Stilicho, který si tehdy činil nárok na poručnictví nad oběma nezletilými Theodosiovými syny i na velení nad celou římskou armádou,⁷⁸ propustil vizigótské foederaty (na žádost eunucha Rufina, který ovládal dvůr císaře Arcadia) zpět na Východ.⁷⁹ Roku 395, ihned po překročení Julijských (Julských) Alp, se ovšem Alarich vzbouřil a na jeho plenění v Pannonii se alespoň příležitostně podíleli snad i pannonští foederati.⁸⁰ V průběhu Alarichova povstání požádal Rufinus jménem císaře Arcadia Stilichona o navrácení dalších jednotek patřících římskému Východu. Podle Zósima⁸¹ Stilicho tyto jednotky sám vybíral a do jejich čela postavil jako

73 Ambros. Ep. I 24, 8; Pacatus, Panegyrici Latini XII 32, 3n: „*Hac tua benignitate pellectae omnes Scythicae nationes tantis examinibus confluebant, ut quem remiseras tuis barbaris videreris imperasse dilectum... Ibat sub ducibus vexillisque Romanis hostis aliquando Romanus et signa, contra quae steterat, sequebatur, urbesque Pannoniae, quas inimica dudum populatione vacuaverat, miles implebat. Gothus ille et Hunnus et Halanus respondebat ad nomen et alternabat excubias et notari infrequens verebatur*“.

74 Zosim. V 56, 1–3; Socrat. V 25, 16; ibid. VII 10, 1; Jord. Get. 145; L. VÁRADY, o. c., str. 42–52; 56n; 78.

75 Zosim. IV 57, 2n; V 5, 4; Socrat. VII 10,1; Jord. Get. 145; dále srov. A. DEMANDT, RE Suppl. XII, Stuttgart 1970, sl. 713; 730–733 (s. v. magister militum); R. MARTINDALE, PLRE II, str. 44, 489 a 981n.

76 L. VÁRADY, o. c., str. 80n.

77 H. WOLFRAM, o. c. 1980, str. 178n.

78 Claud. In Ruf. II, vv. 4nn.

79 Srov. L. VÁRADY, o. c., str. 87 a 102; k jejich příslušnosti k armádě římského Východu srov. : Not. dign. Or. V 61; VI 61.

80 Socrat. VII 10, 2; Claud. In Ruf. II, v. 54; L. VÁRADY, o. c., str. 88n a 91.

81 Zosim. V 7, 3n; srov. ibid. V 4, 2n.

velitele Góta Gainu. Vrátily se v listopadu roku 395.⁸² Pannonští ostrogótsko-hunsko-alanští foederati mezi navracenými jednotkami nejspíše nebyli, ačkoliv r. 388, v době Theodosiova tažení proti Maximovi, byli zařazeni mezi jednotkami *magistra militum per Illyricum*⁸³ a *Illyricum* jako celek patřilo v r. 395 podle V. Grumela a D. Hoffmanna⁸⁴ k východní části říše. Před rozdělením Illyrské praefektury na západní a východní část, k němuž došlo asi až r. 396,⁸⁵ velel *magister militum per Illyricum* všem zdejšími vojenskými jednotkám. Nevíme jen, zda příslušnost pannonských foederatů k vojskům *magistra militum per Illyricum* zůstala po celou dobu od r. 388 do r. 395 nezměněna. Pro další pobyt těchto foederatů v původních sídlech svědčí již citovaný náhrobní nápis biskupa Amantia, z něhož plyne, že v r. 395 i několik let poté byl ještě stále (jako biskup z Iovie ve Valerii) pokládán za rádce Alatheova a Safrakova. Viderichovi Ostrogóti tedy podle tohoto pramene od r. 395 na Východě římského impéria, kde působili Alarichovi Vizigóti, nesídlili,⁸⁶ a i vzájemné styky těchto dvou skupin Gótů, doložené pro léta 394–395, byly spíše příležitostné a netrvalé.

Jinak se situace utvářela od r. 401. Na podzim tohoto roku odešel Alarich z Épeiru, táhl k Sirmiu (Sremska Mitrovica) a pak podél řeky Sávy. Musel se tady setkat s pannonskými Ostrogóty.⁸⁷ L. Várady píše, že v tomto roce Alarich poprvé prostřednictvím svého švagra Athaulfa požádal pannonské Ostrogóty o vojenskou pomoc.⁸⁸ Pokud by k vojenskému spojení těchto Gótů a Alarichových Vizigótů už v r. 401 skutečně došlo, byl by – též vzhledem k odchodu Alanů – naprosto logickým důsledkem těchto událostí Amantiův návrat z Pannonie do Itálie.

L. Várady i H. Wolfram se domnívají, že účast alespoň části pannonských Ostrogótů na Alarichově italském tažení v letech 401–402 je pravděpodobná.⁸⁹ Hlavní oporu pro toto tvrzení nalézají v díle básníka Claudia Claudiana „De VI. consulatu Honorii“. Svědectví této básně nejsou však bohužel zcela jednoznačná. Poté, co byl Alarich po bitvě u Verony obklíčen a v jeho táboře se rozmáhala nákaza a hlad,⁹⁰ začalo mu ubývat vojáků, kteří již neutfkali tajně, ale veřejně odcházely celé jednotky (*cunei a turmae*).⁹¹ Takové chování by se dalo

82 Socrat. HE VI 1, 4.

83 L. VÁRADY, o. c., str. 63n; 65nn.

84 V. GRUMEL, L' Illyricum de la mort de Valentinien (a. 375) a la mort de Stelicon (a. 408), *Revue des etudes byzantines* 9, 1951, str. 5–46; D. HOFFMANN, *Das spätrömische Bewegungsheer und die Notitia dignitatum* Bd. II, Düsseldorf 1970, str. 208–213.

85 D. HOFFMANN, o. c., str. 213–215; existují i jiné názory, např. A. ALFÖLDI (o. c., Bd. I, str. 75) myslí, že *Illyricum* bylo rozděleno již dříve, r. 389.

86 Srov. Zosim. V 5, 5–11; V 6; V 7, 1–4; V 26, 1–4; Not. dign. Or. V 61; VI 61; D. HOFFMANN, o. c. Bd. I, str. 31n.

87 H. WOLFRAM, o. c. 1980, str. 178.

88 L. VÁRADY, o. c., str. 179.

89 L. VÁRADY, o. c., str. 180; H. WOLFRAM, o. c. 1980, str. 181;

90 Claud. De VI. cons. Hon. vv. 238–242.

91 Ibid. vv. 251nn.

očekávat spíše u spojenců nežli u vlastních Alarichových Vizigótů. O spojencích se také mluví ve verši 309, kde si Alarich stěžuje, že je spojenec podezřelejší než nepřítel a ke spojencům se asi vztahují i verše,⁹² v nichž se Alarich přiznává, že nyní pyká za vlastní lsti; lstmi by mohlo být myšleno získání dalších římských foederatů k protirímskému tažení, třebaže se toto tvrzení objevuje i ve spojitosti se slovy: *expugnat nostram clementia gentem*.⁹³ Vzhledem k označení *nostragens* nešlo asi jen o římskou milost slíbenou spojencům, ale i samotným Vizigótům, jak o tom svědčí též následné události (usazení Alaricha r. 402 v Pannonii) a snad i Claudianovy verše,⁹⁴ kde si Alarich stěžuje, že by raději viděl své vojsko zahubeno než zrazující. Kdo jsou Claudianem uvádění *clientes a propinqui* se dá jen těžko určit. Z celkové výpovědi veršů 306–309 však soudím, že římstí pannonští foederati, kolem nichž musel Alarich cestou z Épeiru do Itálie projít, se jeho tažení účastnili. Určitý důkaz pro jejich účast můžeme spatřovat i v Jordanově výpovědi o tom, že Alarich sebral vojsko na území pannonských provincií.⁹⁵ Alarich sám zde před svým italským tažením ještě nesídlil a se svým vlastním vizigótským vojskem vytrhl již z Épeiru. Dá se tedy předpokládat, že šlo o získání pannonských foederatů, nejspíše Ostrogótů, možná však i Hunů. Alani byli podle Claudia Claudiana⁹⁶ v roce 401–402 spojenci Římanů. Filostorgios⁹⁷ píše, že Alarich sebral před svým prvním italským tažením vojsko ze severní části Thrákie. Tudy však (viz jeho výše uvedenou trasu) pravděpodobně vůbec neprocházel.

Po porážce u Verony se Alarich, jistě se Stilichonovým souhlasem, usadil v Pannonské diecézi. Sózomenos píše, že to bylo na území barbarů v blízkosti Dalmatie a Pannonie, tedy nejspíše v Savii, v sousedství pannonských foederatů, kterými byli v této době již jen Ostrogóti a Hunové.⁹⁸ Kdyby nešlo o oblast osídlenou starými foederaty, neužil by Sózomenos pravděpodobně formulace, že Alarich (r. 407) vytáhl z území barbarů, kde žil – zcela by stačilo napsat jen z území, kde žil. Z autorových slov myslím dosti jasně plyne, že to již před Alarichovým příchodem byla barbary osídlená část říše. Roku 401/402 začíná tedy trvalejší a přímý styk mezi skupinou Viderichových Ostrogótů a mezi ariánskými Alarichovými Vizigóty.

L. Várady se domnívá, že r. 405 získal Alarichův příbuzný Athaulf pannonské Ostrogóty pro to, aby nebránili v přechodu hranic Radagaisově vojsku.⁹⁹ Pramená svědectví pro toto svoje tvrzení neuvádí; dalo by se zde možná užít in-

92 Ibid. vv 306nn.

93 Ibid. vv. 305–309: „*Violentior armis omnibus expugnat nostram clementia gentem. Mars gravior sub pace latet, capiorque vicissim fraudibus ipse meis. Quis iam solacia fesso consiliumque dabit? Socius suspectior hoste.*“

94 Ibid. vv. 310–317.

95 Jord. Get. 147.

96 Claud. De VI. cons. Hon. vv. 223nn.

97 Philostorg. XII 2.

98 Sozomen. HE VIII 25, 2–4; ibid. IX 4, 4; L. VÁRADY, o. c., str. 519n; H. WOLFRAM, o. c. 1980, str. 182.

99 L. VÁRADY, o. c., str. 194; 220n; 215.

formace historika Zósima,¹⁰⁰ který píše, že Stilicho ke svým 30 italským oddílům připojil v r. 405 spojenecká vojska získaná podle možností od Alanů a Hunů. Nemluví se zde vůbec o pannonských Ostrogótech. Přitom získaní Hunové patřili podle L. Várady¹⁰¹ k římským foederatům v Pannonii, nikoli k vnějším Hunům. Vynechání Ostrogótů mezi římskými spojenci z r. 405 je ovšem pouhé „argumentum ex silentio“ a navíc víme, že Alarich sám zachoval v konfliktu mezi Římany a Radagaisem neutralitu.¹⁰² Právě v r. 405 byl Alarichovi jako rukojmí za mírovou smlouvu vydán Aëtius.¹⁰³

Dále L. Várady píše, že r. 405 byl – pro svůj prořímský postoj – zavražděn král ostrogótských pannonských foederatů Viderich.¹⁰⁴ Vychází při tom z Olympiodóra fragmentu 26, kde se píše o zavraždění vizigótského krále Athaulfa Gótem Dubiem, mstitelem smrti blíže neurčeného krále (réx) části Góťů.¹⁰⁵ Tohoto krále Várady ztotožňuje s Viderichem.

U této události je třeba se pozastavit, protože, jak je výše uvedeno, počítáme s přítomností Videricha – Vandalaria na galském vizigótském území v r. 439.¹⁰⁶

Domnívám se, že zavražděným králem, který je vzpomínán v citovaném Olympiodorově fragmentu, nebyl Viderich, ale Sarus, bratr vizigótského krále Sigericha,¹⁰⁷ toho, jenž nastoupil svou krátkou sedmidenní vládu právě po Athaulfově zavraždění r. 415 a mohl předtím zosnovat pomstu za zabitého bratra, což ostatně připouští i Várady.¹⁰⁸ Sarus byl zabit Athaulfem r. 412, když se pokoušel spojit s uzurpátorem císařské moci Jovinem.¹⁰⁹

Nikde v pramenech nemáme přímou oporu pro to, co ve své teorii Várady předpokládá, že totiž Dubius, podobně jako Sarus a Sigerich, byli Ostrogóti, přičemž poslední dva měli být spříznění s Viderichem.¹¹⁰ Olympiodóros ve fragmentu 26 sice píše, že Athaulfův nástupce Sigerich se na vizigótský trůn dostal spíše svým úsilím a násilně, než podle nástupnického práva a zákona, ale to vůbec nemusí svědčit o jeho nevizigótském původu¹¹¹ (srov. též níže o králi Valiovi).

100 Zosim. V 26, 4.

101 L. VÁRADY, o. c., str. 107.

102 Ibid., str. 193n.

103 Srov. Zosim. V 36, 1; Greg. Tur. HF II 8.

104 L. VÁRADY, o. c., str. 215.

105 FHG IV, str. 62n.

106 H. WOLFRAM (o. c. 1980, str. 198) připouští obě možnosti: i to, že Viderich mohl být zavražděn ještě v Pannonii, i to, že se projevil r. 439 v Gallii.

107 Olympiodor. frg. 26, FHG IV, str. 63; srov. i typickou aliteraci obou jmen.

108 L. VÁRADY, o. c., str. 216.

109 Olympiodor. frg. 17, FHG IV, str. 61.

110 L. VÁRADY, o. c., str. 215.

111 Jsou naopak badatelé, kteří i Athaulfa pokládají za člena skupiny Alatheia a Safraka, tedy prakticky za Ostrogóta (např. H. ROSENFELD, jehož názor uvádí R. WENSKUS, o. c. 1961, str. 478); H. WOLFRAM (o. c. 1980, str. 197) uvažuje o tom, že Athaulf by mohl být nástupcem Alatheia a Safraka (v každém případě byl ve vedení jejich bývalé skupiny r. 408 – srov. Zosim. V 37, 1); v tom případě by zavraždění Videricha mělo velmi zřetelnou příči-

Další současník událostí Orosius pak věci popisuje poněkud odlišně.¹¹² Athaulf byl podle něho zabit pro svou Římu přátelskou politiku, nikoli ze msty, a to „dolo suorum“. Tento výraz by se dal vyložit jednak jako zabití lstí Vizigótů, ovšem i lstí vlastní družiny, neboť Olympiodóros ve frg. 26 chápe Dubia jako Athaulfova družiníka, bojovníka, převzatého z družiny anonymního zavražděného krále. Méně jasné jsou v tomto smyslu výpovědi Prospera Tirona a Hydatia.¹¹³ Jordanes (Get. 163) uvádí také i jméno Athaulfova vraha, kterého ovšem nazývá Evervulfus; z jeho zprávy nevyčteme, zda byl Athaulfovým družiníkem, v každém případě se však pohyboval v králově blízkém okolí. Olympiodórov „Dubius“ by snad původně (zprostředkováním přes latinského zpravodaje) mohl znamenat pouze tomuto zpravodaji neznámého pachatele.

Sigerich byl podle Orosia¹¹⁴ král Góty zvolený (*creatus*) a opět prý pro ochotu k míru s Římany zabítý vlastními lidmi (*a suis interfectus est*). Nepíše se tu, že by byl zavražděn konkrétním mužem, jak tomu podle citovaného Olympiodóra či Jordanova místa bylo v případě Athaulfově (o jednom muži hovoří pro tento případ také v poznámce 113 citovaní Prosper a Hydatius), ale „svými“. (*Electus a Gothis – interfectus a suis*). Domnívám se, že výrazem „sui“ označil Orosius obecně Vizigóty v protikladu k Římanům, a to zřejmě v souvislosti se smrtí obou králů, Athaulfa i Sigericha, a Sigericha chápe tedy také jako Vizigóta. Sigerichův nástupce, Vizigót Valia, byl podle Orosia *electus a Gothis*¹¹⁵ zcela podobně jako jeho předchůdce. Nenalézáme tu povědomí o žádném rozdílu v jejich nárocích na královskou moc nad Vizigóty.

Jordanes se ve zprávě o zabití Athaulfa též nezmiňuje o motivu msty za nějakeho dříve zavražděného gótského krále a Sigerich byl podle něho „zahuben lstí vlastních lidí“. ¹¹⁶ Jak Sigerich tak Valia byl Góty podle Jordanových dějin zcela stejně ustanoven (*constituitur*).¹¹⁷ Upřesnění etnicity bratří Sigericha a Sara expressis verbis bohužel nikde u dobových autorů nenacházíme, Sarus je označován jako Gót, eventuálně jen jako „barbar“.

Za Vizigóta Sara zatím považovala většina badatelů.¹¹⁸ Existují sice i názory,¹¹⁹ že by snad mohl být totožný se Sarem, příslušníkem kmene Rosomonů,

nu, nesusouviselo by však se vztahem k Římanům, ale s boji o královskou moc; L. VÁRADY (o. c., str. 391) píše, že Athaulf byl po matce Viderichův příbuzný, a tedy alespoň napolovic Ostrogót.

112 Oros. Hist. adv. pag. VII 43, 8; 43, 1.

113 Olympiodor. frg. 26, FHG IV, str. 63: „Ἀναίρει δὲ αὐτὸν εἰς τῶν οικείων Γότθων, Δούβιος τοῦνομα; ἔχθραν παλαιὰν καιροφυλακήσας· πάλαι γὰρ ἦν ὁ τοῦτου δεσπότης μοίρας Γοτθικῆς ἔηξ, ὑπὸ Ἀδαούλφου ἀνηρημένος· ἐξ οὗ καὶ τὸν Δούβιον λαβεῖν Ἀδάουλφος ὠκειώσατο. Ὁ δὲ τῶ πρώτῳ δεσπότη ἄμυνων τὸν δεύτερον διεχρήσατο“; Prosper 1257 ad a. 415: „Athaulfus a quodam suorum vulneratus interit...“; Hydat. 60 ad a. 416: „a quodam Gothum (var. Gothorum) inter familiares fabulas iugulatur.“

114 Oros. Hist. adv. pag. VII 43, 9.

115 Ibid., VII 43, 10.

116 Jord. Get. 163: „suorum fraude peremptus“.

117 Ibid., 163n; srov. též: Isidor. Hist. Goth., Chron. min. II, str. 276.

118 Srov. L. VÁRADY, o. c., str. 171.

o kterém píše Jordanes.¹²⁰ Rosomoni však nemusejí být Ostrogóti, mohlo by jít např. také o Heruly,¹²¹ a dále Jordanes uvádí jako bratra Sara z kmene Rosomonů Ammia, přičemž se nikde v souvislosti s ním nezmiňuje o Sigerichovi.

Orosius, jehož pasáž ohledně Sigericha chápou jako důležité, i když nepřímé svědectví o jeho vizigótském původu, a tím také o vizigótském původu Sarově, nemusel příčinu Sigerichova zavraždění uvést zcela přesně. Závěrečné paragrafy jeho díla se snaží ukázat „barbary“ ve věrných službách římského státu. Sigerich ovšem např., jak se dovídáme opět z Olympiodórova frg. 26, krutě zacházel se sestrou císaře Honoria Gallou Placidii a spíše než otázky zahraniční politiky mohly tedy hrát v jeho zavraždění roli boje o královskou moc s rodem Balthů. O pravděpodobnosti této příčiny vypovídá mj. chování Sara v době italského tažení Baltinga Alaricha v letech 408–410,¹²² stejně tak jako to, že Vizigóty zvolený či ustanovený král Sigerich odstranil jako konkurent rodu Balthů podle Olympiodórova frg. 26 i nedospělé děti Alarichova švagra a nástupce Athaulfa. K Baltingům nepatřil ani další král po Sigerichovi, Valia, jehož nástup k vládě se podle Prospera také neobešel bez násilného odstranění soupeřů.¹²³ Celý konflikt se mi tedy jeví především jako boj o nároky na vládu mezi Balthy a členy jiných vizigótských rodů¹²⁴ a o princip svobodné volitelnosti, který v té době ještě nebyl překonán. Teprve po Valiově smrti nastoupil další člen rodu Balthů, Theoderich I.¹²⁵

L. Várady jako své hlavní argumenty pro to, že zavražděným gótským králem není u Olympiodóra míněn Sarus, uvádí jednak to, že Sarus nebyl v autentických pramenech označován jako *rex*, dále že Olympiodóros ve frg. 26 mluví o „staré

119 Ibid. str. 217n; 391; H. WOLFRAM, o. c.1980, str. 29n; 171.

120 Jord. Get. 129.

121 H. WOLFRAM, o. c.1980, str. 29n.

122 Olympiodóros Sara dokonce považuje za jednu z příčin Alarichova druhého italského tažení; zde ovšem nemuselo jít jen o osobní nepřátelství mezi nimi, jak pramen tvrdí; souvislost je možno hledat i v tom, že Sarus se svými bojovníky pobil Stilichonovy hunské bucellarie, a tím se velmi aktivně podílel na událostech, které vyprovokovaly Alarichův vpád; r. 410 zmařil Sarus mírová jednání mezi Honoriem a Vizigóty svévolným ozbrojeným přepadem Vizigótů, apod. (srov. Olympiodor. frg. 3, FHG IV, str. 58; Zosim. V 34, 1; VI 13, 2; Sozomen HE IX 15, 3; IX 9, 3; Philostorg. HE XII 3); je opět možno zamyslet se i nad tím, jaký důvod k vážnější nenávisti vůči němu by Alarich měl, kdyby Sarus byl skutečně Ostrogót; pokud by šlo o přízeň Římanů vůči spojencům, jak píše Olympiodóros, nebyl mu Sarus se svou malou, 200–300 bojovníků čítající družinou, žádným konkurentem, Alarich byl pro Římany jistě spojencem mnohem cennějším; jako Vizigót, statečný velitel kvalitní družiny, šlechtic a přítel Římanů mohl však Sarus být nezanedbatelným soupeřem Baltingů v boji o královskou moc.

123 Prosper 1257 ad a. 415, Chron. min. I, str. 467n; „... *regnumque eius (sc. Athaulfi) Wallia peremptis qui idem cupere intellegebantur invasit*“; dále srov. např. H. WOLFRAM, o. c.1980, stemma rodu Balthů, přílohy ze str. 495; J. R. MARTINDALE, PLRE II, str. 1332.

124 Srov. Reallexikon der germanischen Altertumskunde Bd. I, sl. 465, s. v. Athaulf; podle autora hesla R. WENSKUSE patřil Sarus ke gótskému rodu, který soupeřil s Balthy.

125 Srov. k tomu: H. WOLFRAM, o. c., str. 171; 204; J. R. MARTINDALE, PLRE II, str. 1332; RE, II. Reihe, Bd. 8, sl. 284, s. v. Wallia (autor hesla: W. ENBLIN).

nevraživosti“ Dubia vůči Athaulfovi a že od r. 412 do r. 415 uplynula příliš krátká doba i na to, aby Athaulf přijal do své blízkosti přítele zavražděného krále.¹²⁶

Označování dílčích barbarských králů a vůdců v dobových pramenech je však obecně značně proměnlivé.¹²⁷ Olympiodorův obrat „stará nenávisť“ by mohl pak vyjadřovat i mínění, že u tzv. Dubia nešlo o pomstu za čerstvou, současnou událost, anebo také, že nevěraživost mezi zavražděným Sarem, jeho příbuznými a stoupenci a mezi příslušníky rodu Balthů měla starší a hlubší kořeny.¹²⁸ Třetí Váradyho argument je pak možno vyvrátit např. tím, že císař Valentinianus III. zhruba do 6 měsíců od zabití Aëtia nejenom přijal do své blízkosti jeho buccellarie, ale byl jimi také ze msty zavražděn.¹²⁹

Pro zabití Sara Athaulfem máme konečně v pramenech oporu, zatímco zavraždění Videricha je pouhá hypotéza. Alarichovi, v té době již vizigótskému králi, záleželo v r. 405 na zachování neutrality v konfliktu mezi Římany a Radagaisem (viz výše). Vražda věrného římského spojence, jakého vidí Várady ve Viderichovi, a to Alarichovým příbuzným, by vizigótsko-římské vztahy mohla vážně narušit. Navíc, přijmeme-li jako skutečnost, že Viderich je vlastně Jordannův Vandalarius, bylo by soužití synů tohoto zavražděného krále – Valamira,

126 L. VÁRADY, o. c., str. 214; podobně v tomto bodě smýšlí i H. WOLFRAM, o. c. 1980, str. 198.

127 Např. Athanarich je u Ammiana Marcellina (XXXI 3, 4; 5, 6) označen jako *iudex*; Socrat. (HE V 10, 4) ho označuje *archégos*; u Orosia (Hist. adv. pag. – např. VII 32, 9; 34, 6) najdeme označení *rex* a stejně tak u Jordana (Get. 142); jiný současný vůdce částí Gótů Alavivus je u Ammiana (XXXI 4, 1) označen *dux*, týmž autorem (XXXI 5, 7) jsou pak Alavivus a další náčelník Vizigótů Fritigern, nazývání *reges* i *duces*; ibid. (XXXI 6, 5) je Fritigern označen jako *rex*, ibid. (XXXI 12, 8) jakožto *rex* i *dux*; proslulý Alarich I., vládnoucí celému vizigótskému kmenovému svazu (395–410) je nazýván *fylarchos* (Olympiodor. frg. 3, FGH IV, str. 58) i *hegúmenos* (Sozomen. HE VIII 25; IX 4, 6), *dux* (např. Aug. De civ. Dei I 2) i *rex* (srov. např. Oros. VII 37, 2; 8, 17; Marcell. Com. ad a. 395, Chron. min. II, str. 64; Jordan Get. 146 a 157; tentýž Rom. 319); Zósím. se jeho označení nějakým titulem vyhýbá; Valia např. je jako *rex* označen u Orosia (Hist. adv. pag. VII 43, 15) a Jordana (Get. 164nn; 173); u Olympiodóra (frg. 26, FGH IV, str. 63) je nazýván *hegemón tón Gothón*, ibid. ve frg. 31 (FHG IV, str. 64) *tón Gothón fylarchos*; ani v těchto dvou případech nebylo tedy užívání titulu *rex* nebo *basileús* pravidlem; naopak zase (Jord. Rom. 336) byl málo známý dílčí vůdce Gótů Bigilis z doby vlády císaře Leonta I. nazýván *Getarum rex*; Sarus se jako *rex* objevuje u Marcellina Comita (ad a. 406, Chron. min. II, str. 69) a v Jordanově díle Romana (321: ... *Huldin et Sarus Hunnorum Gothorumque reges*); k problematice srov. také: J. BEDNAŘÍKOVÁ, o. c. 2003, str. 368n).

128 Srov. Olympiodor. cit. frg. 3; za starého nepřítele rodu Balthů považují Sara i H. WOLFRAM (srov. o. c. 1980, str. 181 a 192) a L. SCHMIDT (Geschichte der deutschen Stämme bis zum Ausgang der Völkerwanderung, Die Ostgermanen, München 1969, str. 443, pozn. 2); k příčinám nebo projevům starého nepřátelství mezi ním a Balthy by mohly patřit i odlišné postoje Alaricha a Sara k uzurpátoru Constantinovi, který se chopil císařské moci r. 407 (srov. Sozomen. HE IX 12, 5; Prosper 1232 ad a. 407, Chron. min. I, str. 465); odlišné stanovisko Athaulfa a Sara k uzurpátoru Iovinovi bylo pak už vlastně příčinou Sarova zavraždění.

129 Prosper 1375 ad a. 455, Chron. min. I, str. 483n; Marcell. Com. ad a. 455, Chron. min. II, str. 86; Hydat. 162 ad a. 455, Chron. min. II, str. 27; Jord. Rom. 334.

Thiudimira a Vidimira – s příslušníky rodu Balthů pro obě strany svrchovaně nebezpečné.

Je tedy logičtější se domnívat, že se Viderich v určitém čase přidal k Vizigóťům, ovládaným tehdy Balthy, dobrovolně, než že tak Ostrogóti učinili po jeho násilné smrti bez ohledu na bezpečnost tří vlastních amalských vládců, v r. 405 asi ještě nezletilých. Těmito úvahami však vlastně předbíháme další nutnou argumentaci a je třeba vrátit se zpět k popisu styků mezi pannonskými Ostrogóty a Vizigóty krále Alaricha.

Odchod Alarichových Vizigóťů z Pannonie do východořímského Épeiru, tentokrát jako Stilichonových spojenců, datují badatelé nověji přesvědčivě do r. 407, nikoli do r. 405.¹³⁰ Zósimos¹³¹ uvádí sice dobu tohoto Alarichova tažení do Épeiru do souvislosti s Radagaisovým vpádem, ale jde zřejmě o omyl. Sózomenos svědčí o tom, že Alarich odešel do Épeiru v roce, kdy se praefectem praetorio Illyrské praefektury stal Iovius, což bylo až r. 407.¹³² Dále je dosti nepravděpodobné, že, jak se domnívá O. J. Maenchen–Helfen,¹³³ Alarich čekal v Épeiru na Stilichonovy pokyny tři roky – tak dlouho by musel stát s vojskem v pohotovosti vlastně na území tehdy nepřátelské východní poloviny impéria. Navíc Radagaisova invaze zaměstnávala v r. 405 Stilichonovy síly plně. Alaricha by v této době mohl do Épeiru vyslat jedině s tím záměrem, aby do větší vzdálenosti od Itálie odsunul nepřítelů spolehlivého spojence.

Od r. 402 do r. 407 (nejméně pak do roku 405), žil tedy Alarich v blízkosti pannonských Ostrogóťů, zřejmě v Savii.

Roku 408 odešel pak nespokojený vizigótský král z Épeiru zpět na západ, přičemž obsadil i část jihozápadní Pannonie. Po Stilichonově pádu (22. 8. r. 408)¹³⁴ se Alarich rozhodl pro své druhé italské tažení, které probíhalo v letech 408–10. Na pomoc povolal i svého švagra Athaulfa, který měl podle Zósima¹³⁵ k dispozici značný počet Hunů a Gótů. Alarich tedy s sebou do Itálie neodvážel jen Vizigóty, ale s vysokou pravděpodobností také Huny a Ostrogóty z bývalé skupiny Alatheia a Safraka, ke které už nejpozději od r. 401 nepatřili Alani (viz výše). Tzv. vnější Hunové byli v té době spojenci císaře Honoriana, jak o tom ještě pojednáme. Identifikace Hunů a Gótů příšedších z Pannonie spolu s Athaulfem je tedy celkem jednoznačná.¹³⁶ S účastí Ostrogóťů krále Videricha

¹³⁰ H. WOLFRAM, o. c. 1980, str. 182; L. VÁRADY, o. c., str. 589; 520n; E. DEMOUGEOT, *De l'unité a la division de l'Empire romain, 395–410. Essai sur le gouvernement impérial*, Paris 1951, str. 281; 366–368; J. R. MARTINDALE, PLRE II., str. 623.

¹³¹ Zosim. V 26, 1–3.

¹³² J. R. MARTINDALE, PLRE II, str. 623 (s. v. Iovius 3); srov. str. 1249.

¹³³ O. J. MAENCHEN-HELEFEN, *Die Welt der Hunnen*, Wien–Köln–Graz 1978, str. 49.

¹³⁴ Cons. Ital. ad a. 408, Chron. min. I, str. 300.

¹³⁵ Zosim. V 37, 1.

¹³⁶ Athaulfovo významné postavení v událostech let 408–410 plyne i z toho, že mu r. 409, v té době, kdy Alaricha jmenoval do funkce *magistra utriusque militiae*, musel Priscus Attalus udělit hodnost *comita domesticorum equitum* (srov. Sozomen. HE IX 8, 2); v pannonské Sicii (Šiřak u řeky Sávy), kde jinak nebyly mince raženy již od r. 395, byla právě r. 409 snad

(ať by byl mrtev nebo dosud živ)¹³⁷ na Alarichově druhém italském tažení počítají badatelé L. Várady, H. Wolfram, O. J. Maenchen–Helfen i R. Wenskus.¹³⁸ L. Várady přitom myslí jen na účast družiny zavražděného Videricha, protože podle něho část Ostrogótů z bývalé skupiny Alatheia a Safraka odešla již r. 399 na Stilichonův pokyn do italského Picena a část odtáhla po Radagaisově porážce spolu s Vandaly, Alany a Svěby na západ.¹³⁹ H. Wolfram¹⁴⁰ vysvětluje ovšem přítomnost určitých Gótů mezi Vandaly v severní Africe tak, že šlo o Vizigóty, kteří se odtrhli od hlavní masy svého kmene, když se o neúspěšné přeplutí do Afriky r. 415 pokusil král Valia a následovali pak Vandaly přes Gibraltar r. 429. V každém případě se však část pannonských Ostrogótů Alarichova italského tažení zúčastnila. Vraždění rodin barbarských spojenců v době antibarbarské reakce po Stilichonově smrti vedlo ostatně téměř všechny tehdejší západořímské foederaty do Alarichova tábora.¹⁴¹ Nepřímým svědectvím toho, že Athaulf neodvedl později (r. 412) do Gallie jen Vizigóty, může snad být Orosiovo vymezení jeho královské moci: *Gothorum tunc populus Athaulfus rex praeerat*.¹⁴² Mí-

vyražena mince se jménem Prisca Attala, která by rovněž ukazovala na blízký vztah tohoto Honoriova proticísáře k Pannonii; nelze však bohužel s jistotou říci, zda tato mince je skutečně pravá (srov. A. ALFÖLDI, o. c. Bd. II, str. 15).

- 137 L. VÁRADY (o. c., str. 215) se domnívá, že po zavraždění Videricha převzal vedení pannonských Ostrogótů Athaulf.
- 138 L. VÁRADY, o. c., str. 214; 242; 246; 249; 394; H. WOLFRAM, o. c. 1980, str. 184; 186; O. J. MAENCHEN–HELFFEN, o. c., str. 331; R. WENSKUS, o. c. 1961, str. 478; srov. též: REALLEXIKON DER GERMANISCHEN ALTERTUMSKUNDE Bd. II, str. 464, s. v. Athaulf.
- 139 L. VÁRADY, o. c., str. 246 a 394.
- 140 H. WOLFRAM, o. c. 1980, str. 204n (srov. Isidor. Hist. Goth., Chron. min. II, str. 276); Wolframův názor považuji za pravděpodobnější, neboť svědectví o tom, že určití Góti byli s Geiserichovými Vandaly po r. 429 v severní Africe, nemusí ještě být důkazem, že tito Gótové překročili spolu s Vandaly Rýn r. 406 – srov. k tomu: Cons. Ital. ad a. 406, Chron. min. I, str. 299, kde jsou jmenováni Vandalové a Alani; Hydat. 42 ad a. 409, Chron. min. II, str. 17, který píše o Vandalech, Alanech a Svěbech a ani na jiných místech své především Hispánii a Gallii věnované kroniky se o přítomnosti Gótů mezi těmito barbarskými etniky nezmiňuje; Isidor. Hist. Goth., Chron. min. II, str. 295 (uvádění Vandalové, Alani a Svěbové); tentýž, Hist. Sueb., Chron. min. II, str. 300 (uváděny tytéž kmeny); dále srov.: A. ALFÖLDI, o. c., Bd. II, str. 70.
- 141 Srov. Zosim. V 25, 6; Philostorg. HE XII 3: *ἢ διὰ ταῦτα συμμαίξαντες οἱ βάρβαροι Ἀλαρίχῳ εἰς τὸν πρὸς Ῥωμαίους αὐτὸν ἐξομῶσι πόλεμον*; L. VÁRADY, o. c., str. 242; Sarus se jako velitel části těchto foederatů z událostí snažil vyzískat vlastní politický kapitál (srov. Zosim. V 36, 2n; VI 13, 2; Philostorg. XII 3; Sozomen. HE IX 9, 3), ale koneckonců neudržel zřejmě ani svou osobní družinu bojovníků, ať už padli v bojích, nebo se přidali k Alarichovi; z 200–300 mužů této družiny, které měl v době Alarichova druhého italského tažení, mu v r. 412 zbývalo údajně již jen 18–20 (srov. Olympiodor. frg. 17 a 26, FHG IV, str. 61 a 63; Zosim. VI 13, 2); k mínění A. DEMANDTA, že k r. 410 získal Sarus funkci *magistra equitum praesentalis* císaře Honoriova (RE Suppl. XII, Stuttgart 1970, sl. 637nn, s. v. *magister militum*), se nepřikláním.
- 142 Oros. Hist. adv. pag. VII 43, 2; srov. ibid. VII 37, 8: *duo tunc Gothorum populi* (myšleno Radagaisovi Ostrogóti a Vizigóti krále Alaricha); dále srov. Jord. Get. 310, kde se píše o oznámení volby nového ostrogótského krále Vitigise *populis*, čímž jsou myšleni Góti, Ru-

nění, že s Athaulfem odešli do jižní Gallie všichni účastníci Alarichova tažení let 408–410, vyslovují např. R. Wenskus¹⁴³ a H. Wolfram.¹⁴⁴

Viderichovi Ostrogóti se tedy s Góty Alaricha a Athaulfa úžeji a pravidelněji stýkali již od r. 401, r. 409¹⁴⁵ se s nimi s velkou pravděpodobností spojili v boji proti Římanům a r. 412 odešli pak s Athaulfem, který se po Alarichově smrti zdržoval ještě nějaký čas v Itálii, do jižní Gallie. O Viderichovi zde až do r. 439 neslyšíme, zřejmě se při spojení s Athaulfovými a Alarichovými Góty dobrovolně podal rodu Balthů, ale v r. 439, kdy vrcholil konflikt mezi Římany a vizigótským králem Theoderichem I.,¹⁴⁶ se pokusil využít příležitosti k získání většího vlivu.

O tom, že se pannonští Ostrogóti do svých zdejších sídel již nevrátili, mohou pak svědčit i osudy Pannonie po roce 409.

Přikláním se k mínění těch badatelů, kteří tvrdí, že po r. 409 byli už foederati někdejší skupiny Alatheia a Safraka vystředáni hunskými spojenci císaře Honoria, kteří pocházeli z hlavní masy hunských kmenů, t. j. z Hunů, tvořících krystalizační jádro evropské hunské říše. Z pramenů je možno se opřít např. o Zósimovy údaje a údaje Gregoria z Turonu o Aëtiově rukojemství u Alaricha a potom u Hunů.¹⁴⁷ Umožňují především datovat Aëtiovův pobyt u Alarichových Vizigótů do let 405–408; r. 409 ho Alarich opět požadoval jako rukojmí za novou mírovou smlouvu s Římany, ale tentokrát ho již nedostal. Do r. 409, v souvislosti se smlouvou císaře Honoria, datují jeho odchod k hunským smluvním partnerům O. Seeck, F. Altheim i E. A. Thompson.¹⁴⁸ Smlouva s pannonskými ostrogótsko-hunskými foederaty nebyla v tomto roce, alespoň pokud víme, obnovována, a Aëtius neprožil také dobu svého rukojemství u Hunů z této skupiny, ale u těch, kteří panovali hunskému kmenovému svazu (příští Attilově říši), neboť právě u nich, jak je známo, úspěšně hledal pomoc v r. 425 (pro císaře Johanna) i později, ve 30. letech 5. stol., pro sebe.¹⁴⁹ O tzv. vnější Huny šlo i podle Merobaudova veršovaného panegyriku na Aëtia (*Danuvii cum pace redit, Tanainque furore exiit...*). Zřízení Generidova dukátu v Dalmatii, Raetii, Noriku a Pannonii I svědčí pak podle mne o tom, že za první horní a středodunajská hranice byla r. 409 ohrožena na stejně široké frontě, jako tomu podle Hieronymova známého dopisu bylo v r. 395, kdy ovšem nedošlo k zřízení nového úseku obrany, srovná-

giové, ostatní barbaři a Římané v ostrogótském království; plurál „populi“ se tedy v uvedených případech vztahuje vždy na dvě nebo více různých etnik.

143 R. WENSKUS, o. c. 1961, str. 478.

144 H. WOLFRAM, o. c. 1980, str. 123; 186; 191, 201n.

145 Srov. pořadí událostí u Zósima (mezi V 37, 1n a V 45, 5n) dále srov.: O. SEECK, *Geschichte des Untergangs der antiken Welt* Bd. V, Berlin 1913, str. 396–399.

146 Hydat. 116 ad a. 439, Chron. min. II, str. 23.

147 Srov. Zosim. V 36, 1n; Greg. Tur. HF II 8.

148 O. SEECK, o. c. Bd. VI, Berlin 1920, str. 104; F. ALTHEIM, *Attila und die Hunnen*, Baden-Baden 1951, str. 83; E. A. THOMPSON, o. c., str. 39.

149 Srov. např. Greg. Tur. HF II 8; Chron. Gall. 100, Chron. min. I, str. 652; Prosper 1310 ad a. 432, Chron. min. I, str. 473n..

telného snad nejlépe s tzv. *litus Saxonicum*, ale také o tom, že Valeria, jež k tomuto Generidově úseku nepatřila a z níž mohly být ohrožovány vnitřní části Illyrské diecéze, byla v této době již sídlem barbarů.^{149a}

O tom, že r. 409 nebo už 406 byla nejenom Valeria, ale i Pannonia I alespoň z větší části v rukou Hunů, psali A. Alföldi, J. Werner, E. Swoboda, M. Párducz i T. Nagy, že Pannonie byla ve sféře hunského vlivu už před rokem 427 připouští např. H. Wolfram, a nejnovější archeologické poznatky, třebaže situace v těchto provinciích v 1. polovině 5. stol. není ještě uspokojivě objasněna, se zatím nezdají svědčit proti tomu.¹⁵⁰ Jedním ze svědectví o raném hunském příchodu do pannonských provincií může být nakonec i to, že Alarich, který byl ještě r. 408 ochoten stáhnout se do Pannonie (ze Zósimova textu plyne, že šlo o Pannonii Horní, t.j. Pannonii I a Savii), žádal v r. 409 od Římanů k usídlení již Noricum, Venetii a Dalmatii, později obě Norica (ripense a mediterraneum).¹⁵¹ Ústupek od požadavků na území, na němž již předtím Vizigóti sídlili pět nebo nejméně tři léta a kde jejich ostrogótské spojenci – pokud se týče Ostrogótů z bývalé skupiny Alatheia a Safraka – měli svá sídla už od r. 380, nás opět vede k domněnce, že Pannonie nebyla již pro Góty atraktivní, protože se tu usadili jiní, silní a nebezpeční barbari.

Olympiodorovu zprávu z r. 412¹⁵² o jeho cestě jako římského vyslance k Hunům nebere novější, na hunskou problematiku specializované bádání již jako svědectví o existenci tehdejšího centra hunského kmenového svazu někde v Černomoří, ale v dnešním Maďarsku. Moře, jež autor, který necestoval ve službách východořímského dvora, ale císaře Honorio, přeplul, nebyl *Pontos euxeinos*, nýbrž *mare Adriaticum*. Podobně jako on putoval v r. 432, v době svého útěku k hunskému králi Ruasovi, i Aëtius.¹⁵³

Oficiální odstoupení Savie Hunům z jádra hunského kmenového svazu datuje již do r. 425 W. Dahlheim. Nejpozději bylo pak jejich usídlení na území pannonských provincií legalizováno ve 30. nebo 40. letech 5. stol.¹⁵⁴

^{149a} Merob. Paneg. II, vv. In; Zosim. V 46, 4; Hieron. Ep. LX 15, 2–5.

¹⁵⁰ A. ALFÖLDI, o. c. Bd. II, str. 86n; J. WERNER, Beiträge zur Archäologie des Attila-Reiches, München 1956, str. 83; E. SWOBODA, o. c., str. 71; 225n; M. PÁRDU CZ, Archäologische Beiträge zur Geschichte der Hunnenzeit in Ungarn, AAH XI, 1959, str. 394; T. NAGY in: L. GEREVICH, Budapest Története az őskortól az Árpád – kor végéig, Budapest 1973, str. 185n.; H. WOLFRAM, o. c. 1998, str. 188; O. MAENCHEN-HELFEN počítá s Huny, usídleními alespoň u východní hranice pannonské diecéze, už v 80. letech 4. stol. (o. c., str. 32). Nejnovější archeologické poznatky shrnuje např. práce J. TEJRALA, Die spätantike militärischen Eliten beiderseits der norisch-pannonischen Grenze aus der Sicht der Grabfunde. In: Germanen beiderseits des spätantiken Limes, Brno 1999, str. 218–292, pro naši problematiku jsou zvláště zajímavé strany 222n, 231–238.

¹⁵¹ Zosim. V 36, 1; V 48, 3; V 50, 3; H. WOLFRAM, o. c. 1980, str. 184; 186n.

¹⁵² Olympiodor. frg. 18, FHG IV, str. 61; O. MAENCHEN-HELFEN, o. c., str. 53n.

¹⁵³ Prosper 1310, Chron. min. I, str 473n: ... *profugus ad urbem atque illinc ad Dalmatiam, deinde per Pannonias ad Chunos pervenit.*

¹⁵⁴ W. DAHLHEIM, Reallexikon der germanischen Altertumskunde Bd. I, str. 92, s. v. Aëtius; k dataci legálního obsazení Savie Huny: Aëtius získal pro sebe vojenskou pomoc u Ruaso-

I údaje o osídlení Pannonie mohou tedy snad alespoň částečně podpořit mínění, že se pannonští Viderichovi Ostrogóti přidali r. 409 k Athaulfovi a Alarichovi a s Athaulfem odešli r. 412 do Gallie. Bud' zde, anebo již dříve v období prokazatelných styků s hlavní masou vizigótského kmene (především od r. 401), mohlo dojít k úspěšné ariánské christianizaci krále Videricha a jeho synů. Podmínky pro návrat těchto synů mezi Ostrogóty v hunské říši byly právě r. 439 nebo r. 440¹⁵⁵ velmi příznivé. U Tolosy bojovaly r. 439 oddíly Aëtiových hunských foederatů rekrutujících se z Attilových a Bledových Hunů¹⁵⁶ a gallští Ostrogóti, kteří tehdy zůstali rovněž věrnými foederaty Římanů, mohli odejít s nimi. O tom, že Valamirova vláda nad Ostrogóty v hunské říši byla zřejmě spojena se slibem bezpodmínečné poslušnosti vůči hunským králům, jsme se již výše zmínili.

Shrneme-li na závěr celou hlavní problematiku, došlo podle mého soudu k rozšíření ariánského křesťanství mezi Ostrogóty – v souladu s tím, jak píše Jordanes – z prostředí hlavní masy vizigótského kmene, od níž se tzv. Malí Góti oddělili již r. 348 (tedy před ariánskou christianizací celku vedeného Alavivem a Fritigernem za císaře Valenta). Vlastními nositeli této christianizace byli především příslušníci ostrogótského královského rodu Amalů Valamir, Thiudimir a Vidimir,¹⁵⁷ synové Videricha – Vandalaria, žijícího od r. 380 na území Pannonie a od roku 412 asi do r. 439 ve Vizigóty osídlené jižní Gallii. V době kolem narození Theodericha Velikého muselo už mít ariánské křesťanství mezi Ostrogóty v hunské říši pevnou pozici, neboť Theoderichovo vyznání neovlivnila ani katolická víra jeho matky, ani jeho desetiletý pobyt na konstantinopolském císařském dvoře. Ariánské vyznání zůstalo náboženstvím Ostrogótů až do zániku jejich státu, který založil Theoderich Veliký r. 493 a jenž na přelomu let 552/3 podlehl armádě byzantského císaře Iustiniana I.

BIBLIOGRAFIE

- ALFÖLDI, A.: *Der Untergang der Römerherrschaft in Pannonien* Bd. II, Berlin-Leipzig 1926.
 ALTHEIM, F.: *Attila und die Hunnen*. Baden-Baden 1951.
 BEDNAŘÍKOVÁ, J.: *Stěhování národů*. Praha 2003.
 BEDNAŘÍKOVÁ, J.: *Theoderich Veliký a jeho nástupce Eutharich*. *Auriga* XXXIV-XXXV, 1992–3, str. 34–40.

vých Hunů; smlouva ohledně hunských sídel v Savii byla však možná uzavřena až s jeho nástupcem Attilou (srov. Priskos frg. 7, FHG IV, str. 76: "σὺν Ὁρέστη, ὃς τοῦ Ῥωμαικοῦ γένους ὢν ᾔκει τὴν πρὸς τῷ Σάφ ποταμῷ Παιόνων χώραν, τῷ βασιβάρῳ κατὰ τὰς Ἀετίου στρατηγῶν τῶν ἑσπερίων Ῥωμαίων συνθήκας ὑπακούουσιν." O. J. MAENCHEN-HELFFEN, o. c., str. 66; k problematice srov. také J. TEJRAL, o. c, str. 238, 252n a 267.

- 155 Srov. H. WOLFRAM, o. c., 1980, str. 318n.
 156 Srov. Hydat. 116n ad a. 439, *Chron.* min. II, str. 23; Prosper 1337n ad a. 439, *Chron.* min. I, str. 477; Jord. *Get.* 176n.
 157 Zajímavé příklady významného podílu jinde christianizovaných králů či příslušníků šlechty na pokřesťení jejich domovských území (Mercie, Essexu, Východních Anglů a Frýzaska) uvádí L. E. von PADBERG, *Mission und Christianisierung. Formen und Folgen bei Angelsachsen und Franken im 7. und 8. Jahrhundert*, Stuttgart 1995, str. 186n a 192n.

- ČEŠKA, J.: Poslední století starověku. Brno 1987.
- ČEŠKA, J.: Římský stát a katolická církev ve IV. století. Brno 1983.
- DEMANDT, A.: RE Suppl. XII, Stuttgart 1970, s. v. *magister militum*.
- DEMOUGEOT, E.: Bedeutet das Jahr 476 das Ende des Römischen Reiches im Okzident? In: *Klio* 60, 1978, Hf. 2, str. 371-381.
- DEMOUGEOT, E.: De l'unité à la division de l'empire romain, 395-410. *Essai sur la gouvernément impérial*. Paris 1951.
- EGGER, R.: Historisch-epigrafische Studien in Venezien. *Jahreshefte des Österreichischen archäologischen Institutes in Wien XXI-XXII, 1922-24*, sl. 252-266.
- GRUMEL, V.: L'Illyricum de la mort de Valentinien (a. 375) e la mort de Stelicon (a. 408). *Revue des etudes Byzantines* 9, 1951, str. 5-46.
- GSCHWANTLER, O.: *Bekehrung und Bekehrungsgeschichte. Reallexikon der germanischen Altertumskunde Bd. II*, Berlin-New York 1976.
- GÜNTHER, R. – KORSUNSKIJ, A. R.: *Germanen erobern Rom*. Berlin 1986.
- HÄNDLER, G.: *Die abendländische Kirche im Zeitalter der Völkerwanderung*. Berlin 1980.
- HÄNDLER, G. – STÖKL, G.: *Die Kirche in ihrer Geschichte. Das Frühmittelalter*. Göttingen 1961.
- HEATHER, P.: *Gótové*. Praha 2002.
- HOFFMANN, D.: *Das spätrömische Bewegungsheer und die Notitia dignitatum Bd I a II*, Düsseldorf 1969 a 1970.
- JONES, A. H. M.: *The Prosopography of the Later Roman Empire vol. I*. Cambridge 1971.
- MAENCHEN-HELFEN, O.: *Die Welt der Hunnen*. Wien-Köln. Graz 1978.
- MARTINDALE, J. R.: *Prosopography of the Later Roman Empire vol. II*, Cambridge 1980.
- MARQUART, J.: *Osteuropäische und ostasiatische Streifzüge*. 1903. Nachdruck 1961.
- NAGY, T.: In: Gerevich, L.: *Budapest Története az őskorptól az Árpád kor végeik*. Budapest 1973.
- PADBERG, L. E., von: *Mission und Christianisierung. Formen und Folgen bei Angelsachsen und Franken in 7. und 8. Jahrhundert*. Stuttgart 1995.
- PÁRDU CZ, M.: *Archäologische Beiträge zur Geschichte der Hunnenzeit in Ungarn. AAH XI, 1-4*, str. 309-398.
- REALLEXIKON DER GERMANISCHEN ALTERTUMSKUNDE. Berlin-New York 1973ad.
- SCHÄFERDIEK, K.: *Germanenmission*. In *RAC* 76, Stuttgart 1977, sl. 492-548.
- SCHMIDT, K. D.: *Die Bekehrung der Germanen zum Christentum Bd. I*, Göttingen 1939.
- SCHMIDT, L.: *Die germanischen Reiche der Völkerwanderung*, Leipzig 1913.
- SCHMIDT, L.: *Geschichte der deutschen Stämme bis zum Ausgang der Völkerwanderung. Die Ostgermanen*. München 1969.
- SEECK, O.: *Geschichte des Untergangs der antiken Welt Bd. VI*, Berlin 1920.
- SEYFARTH, W.: *Römische Geschichte Bd. II*, Berlin 1974.
- SWOBODA, E.: *Carnuntum*. Graz-Köln 1958.
- TEJRAL, J.: *Die spätantiken militärischen Eliten beiderseits der norisch-pannonischen Grenze aus der Sicht der Grabfunde*. In: T. Fischer-G. Precht- J. Tejral (editores), *Germanen beiderseits des spätantiken Limes*. Köln-Brno 1999, str. 218-292.
- THOMPSON, E. A.: *Hunové*. Praha 1999.
- VÁRADY, L.: *Das letzte Jahrhundert Pannoniens (376-476)*. Budapest 1969.
- WENSKUS, R.: *Stammesbildung und Verfassung. Das Werden der frühmittelalterlichen gentes*. Köln - Graz 1961.
- WERNER, J.: *Beiträge zur Archäologie des Attila-Reiches*. München 1956.
- WOLFRAM, H.: *Geschichte der Goten*. München 1980.
- WOLFRAM, H.: *Das Reich und die Germanen. Zwischen Antike und Mittelalter*. Berlin 1998.

SUMMARY

This paper wants to demonstrate, that historian Jordanes can be true, when he writes, that the Arian Christianity of the Ostrogoths has its origins by the Visigoths, evangelized as a tribe in the

time of the chiefs Alavivus and Fritigern (not by the so called *Gothi minores*). It is trying to show the ways and the main agents of this process and come to the conclusion, that the Arianism went to the Ostrogoths together with the brothers from the Amal king family Valamir, Thiudimir and Vidimir, when they returned back (from Gaul) to the majority of their tribe (after 439 A.C.), living under the rule of Huns.

Genealogie Amalů

Ostrogóti pod hunskou vládou

Ermanarichova větev

Ermanarich
Achiulf
Hunimundus
Thorismund + adoptovaný Gesimund
Beremud (odchod do Gallie r. 418/19)

Vultuulfova větev

Vultuulf
Valaravans
Vithimiris (Vinitharius)
Viderich (Vandalarius) – ústup na západ
kolem r. 375 nebo 427)

i n t e r r e g n u m

Valamir, Thiudimir a Vidimir

(nejpozději od r. 447 dosvědčení na hunském území, ca od r. 455 na Hunech nezávislí)

Theoderich Vidimir MI. (Viderich) –
v jižní Gallii od r. 473/4

Amalasintha + Eutharich
Athalarich

Ostrogóti na římském území

Viderich (Vandalarius) – od r. 376 na Balkáně,
od r. 380 v Pannonii, od r. 412 v jižní Gallii, r. 439
zde dosvědčen Prosperem Tironem

Valamir, Thiudimir a Vidimir (kolem r. 439
odchod na území Ostrogótů, žijících pod vládou Hunů)

Theoderich Vidimir MI. (Viderich)

Amalasintha + Eutharich

Athalarich

Beremud (od r. 418/19 nebo 427
v jižní Gallii)

anonymní syn (event. kontaminace
s Viderichem – Vandalariem nebo
s Viderichem – Vidimirem MI.